ВУХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫЕ!

Бурят-Монголой ҮНЭН

КП(б)-гэй ОБЛАСТНОЙ БА ГОРОДСКОЙ КОМИТЕДҮҮДЭЙ, БУРЯТ-МОНГОЛОЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ОРГАН.

№ 126 (6655) ИЮНИИН 23 ПЯТНИЦА 1950 он

Сэн 20 мүнгэн.

РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумдэ

РСФСР-эй Верховно Соведые зарлаха тухай

РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиум болбол Российска Советскэ Федеративна Социалистическэ Республикын Верховно Соведэй дүрбэдэхи сессиие 1950 оной июлиин 4-дэ Москва городто зарлаха гэжэ тогтообо.

ЯЗЫКОЗНАНИДА МАРКСИЗМ ТУХАЙ

ызыкознаниин асуудалнууд ту-а, илангаяа языкознанида рксизмын хамаадалга тушаа лаа хэблэлдэ хэлэхэ — гэһэн адхалтайгаар залуушуулай даһаа бүлэг нүхэд намда ханан байгаа. Би языковед бэшэб, мэһээ нүхэдые дүүрэн хангажа шадахагүйбшууб. Бусад общественнэ наукануудтахида адли мүн языкознанида марксизм тушаа хэлэхэ болоо һаа, энэ хэрэгтэ би сэхэ хамаатай байнаб. Тиимэ дээрэһээ би болбол нүхэдэй табиһан хэлэн асуудалнуудта харюу үгэхые зүбшөөрһэн байнаб.

АСУУДАЛ. Хэлэн хадаа базис дээрэ байгаа надстройка мүн гээшэ зүб гү?

ХАРЮУ: Үгы, буруу.

азис хадаа общественн хүгжэлтус шата дээрэхи тэрэнэй экомическа байгуулалта мүн. Надойка болбол общественн полиескэ, правовой, шажанай, уранханай, философско үзэлнүүд тэдээндэ зохихо политическэ, вовой болон бусад эмхи зурнууд мүн болоно.

Ямаршье базис хадаа өөрынгөө, төө зохихо надстройкотой байг. Феодальна байгуулалтын ба болбол өөрынгөө надстройко-, өөрынгөө политическэ, право-болон бусад үзэлнүүд-ба тэдээндэ зохихо эм-зургаануудтай, капиталисескэ базис болбол өөрынгөө дстройкотой, социалистическэ—рын надстройкотой байдаг. Хэрбазисынь хубилагдажа ба адхагдажа байгаа һаань, мүн рэнэй хойноһоо надстройконь билагдажа ба усадхагдажа бай-, хэрбээ шэнэ базис бии болоо байгаа һаань, мүн тэрэнэй хой-һоо тэрээндэ зохихо надстройка болодог байна.

Хэлэн болбол энэ талаар надройкоһоо үндэһөөрөө илгаатай . Жэшээнь, ородой общество ба од хэлые абаад үзэе. Һүүлэй 30 лэй турша соо Россида хуушан, питалистическэ базис усадхагад, шэнэ, социалистическэ базис йгуулагдаа. Энээнтэй зохилдуун, капиталистическэ базис дээрэ йдаг надстройконь усадхагдан ба социалистическэ базиста хихо шэнэ надстройка байгуугдаһан байна. Тиимэ болохолоою, хуушанай политическэ, правой ба бусад эмхи зургаанууд шэ, социалистическэ эмхи зургаауудаар һэлгэгдэһэн байгаа. Хэды нигэбэшье һаань, ород хэлэн болол Октябрьска эрид хубилалтааа урид ямар байгаа һэм, тэрэл эбээрээ гол түлэб үлэһэн байна.

Энэ үе соо ород хэлэн дотор юунь хубилааб? Ород хэлэнэй словарна состав мэдээжэ хэмжээгээр убилаа, ямар удхаар хубилааб эхэдэ, шэнэ социалистическэ үйлэдбэриин, шэнэ гүрэнэй, шэнэ социалистическэ культурын, шэнэ общественностиин, моралиин бии олохотой дашарамдан, эсэстэ, ехникэ ба наукын хүгжэхэтэй дашарамдан бии болоһон нилээд лон шэнэ шэнэ үгэнүүд ба найруулгануудаар нэмээгдэһэн байна; эдэн олон үгэнүүдэй ба найруулгануудай удхань хубилжа, шэнэ дхатай болоо; хуушаршаһан заим хэды үгэнүүд словарьһаа гааа. Хэлэнэй үндэһэ һууринь болоог ород хэлэнэй үндэһэн гол словарна фонд ба грамматическа байуулга тушаа хэлэхэ болоо һаа, эдэнэр болбол капиталистическэ азисые усадхаһанай һүүлээр садхагдаагүй ба хэлэнэй шэ-э үндэһэн гол словарна фонд болон грамматическа байгуулгаар һэлгэгдээгүй байаһаа гадна, харин бүтэн бүхэлеэ-ээ ба ямар нэгэн серьёзно хубиалтануудгүйгөөр үлэһэн, —мүнөө сагай ород хэлэнэй сохом үндэһэ һууринь боложо үлэһэн байха юм.

Саашадаа. Надстройка болбол базисаар бии болгогдодог, гэбэшье нэ хадаа надстройка болбол базисые гансал харуулдаг, тэрэ болбол эдэбхигүй, нейтральна, өөрынгөө базисай хуби заяанда, ангиуудай хуби заяанда, байгуулалын шэнжэ шанарта хамаагүйгөөр хандадаг юм гэһэн удхатай огто бэшэ. Харин һөөргэ, надстройка болбол бии боломсоорооэдэбхитэй, гуухэ хүсэн болодог, бүрилдэхэ ба бүхэжэхэдэнь өөрынгөө базиста эдэбхитэйгээр туһалдаг, хуушан базис ба хуушан ангинуудые эсэсэн үгы хэхэ болон усадхаха ябадалдань шэнэ байгуулалтада туһалхын тулада бүхы хэмжээнүүдые абадаг юм.

Ондоо байха арганьшьегүй. Надстройка базисаар байгуулагдахадаа тэрээндэ алба хэхын туладал, бүрилдэхэ ба бүхэжэхэдэнь тэрээндэ эдэбхитэйгээр туһалхын туладал, ами наһаяа дүүрэжэ байһан хуушан базисые тэрэнэй хуушан надстройкотойнь хамта усадхахын түлөө эдэбхитэйгээр тэмсэхын туладал байгуулагдадаг юм. Энэ албата үүргэһээн надстройка юрэ арсаа юм болобол, өөрынгөө базисые эдэбхитэйгээр хамгаалалгын позициһаа тэрээндэ хамаагүйгөөр хандалгын позицида, ангинуудта адляар хандалгын позицида юрэ ороо юм болобол, надстройка хадаа өөрынгөө шанарые гээхэ ба надстройка байхаяа болихо байна.

Хэлэн болбол энэ талаар надстройкоһоо үндэһөөрөө илгаатай юм. Хэлэн хадаа тус общество дотор, али нэгэн базисаар, хуушан гү, али шэнэ базисаар бэшэ, харин хэдэн зуунжэлнүүдэй турша соо общественн түүхын ба базисуудай түүхын бүхы ябасаар байгуулагдаа. Тэрэ болбол ямар нэгэн ганса ангяар бэшэ, харин бүхы обществоор, общественн бүхы ангинуудаар, олон зуугаад үетэнүүдэй хүсэл оролдолгонуудаар байгуулагдаа. Тэрэ болбол ямар нэгэн ганса ангиин хэрэглэлнүүдые бэшэ, харин бүхы общественн, общественн бүхы ангинуудай хэрэглэлнүүдые хангахын тулада байгуулагдаа. Сохом тиимэһээ хэлэн хадаа обществодо единэ ба общественн бүхы гэшүүдтэ ниитэ арадай хэлэн болон байгуулагдаа. Иимэ ушарһаа хүнүүдэй харилсаха арга болоогшо хэлэнэй албата үүргэнь хадаа бусад ангинуудые орхижо нэгэл ангиие хангаха бэшэ, харин бүхы обществые, общественн бүхы ангинуудые адляар хангаха ябадал болоно. Хэлэн хадаа хуушан, хосоржо байһан байгуулалтыешье, мүн шэнэ, дэбжэжэ байһан байгуулалтыешье, хуушан базисыешье, мүн шэныешье, мүлжэгшэдыешье мүн мүлжүүлэгшэдыешье адляар хангажа шадаха байһаниинь энээгээр лэ тайлбарилагдана.

Ород хэлэн болбол мүнөө социалистическэ байгуулалтые ба ородой общественн социалистическэ культурые хангажа байһандаа адли мүн лэ тиимэ һайнаар Октябрьска эрид хубилалтын урда тээ ородой капитализмые ба ородой буржуазна культурые хангажа байһан тэрэ фактнь хэндэшье нюуса бэшэ.

Мүн чигэжэл украинска, белорусска, узбекскэ, казахска, грузинска, армянска, эстонско, латвийска, литовско, молдавска, татарска, азербайджанска, башкирска, туркменскэ ба бусад советскэ нацануудай хэлэнүүд тухай хэлэхэ хэрэгтэй, тэдэнэр болбол шэнэ, социалистическэ байгуулалтые хангажа байһандаа адли мүн лэ тиимэ һайнаар эдэ нацануудай хуушан, буржуазна байгуулалтые хангажа байһан юм.

Ондоо байха арганьшьегүй. Хэлэн болбол хүнүүдэй харилсаха зэбсэг болон обществодо бүхэлидэнь алба хэхын туладал, общественн гэшүүдые тэдэнэй ангиин байдалынь хамаархангүй адли тэгшээр хангадаг, общественн гэшүүдтэ ниитэ ба обществодо единэ байхын туладал бии байдаг ба байгуулагдаһан байна. Энэ ниитэ арадай позициһаа хэлэн юрэ зайсаал юм болбол, общественн бусад социальна бүлэгүүдые орхижо, ямар нэгэн социальна бүлэгые үлүү һайн дээрэ тоолохо ба дэмжэхэ позицида юрэ ороол юм болбол, хэлэн хадаа өөрынгөө шанарые гээхэ, общество дотор хүнүүдэй харилсаха арга байхаяа болихо, ямар нэгэн социальна бүлэгэй жаргон болохо, доройтон унаха ба үгы болон һалалгада өөрынгөө оруулха байна.

Энэ талаар хэлэн болбол надстройкоһоо принципиальна илгаатай байбашье, үйлэдбэриин зэбсэгүүдһээ, жэшээлхэдэ, капиталистическэшье ба социалистическэшье байгуулалтые мүн лэ тэгшээр хангажа шадаха машинануудһаа илгаагүй байна.

Саашань. Надстройка хадаа нэгэ эпохын продукт мүн, тэрэнэй хугасаа дотор тус экономическа базис оршон байдаг ба хүсэндөө байдаг юм. Тиимэһээ надстройка болбол үни удаан оршожо байдаггүй, тэрэ болбол тус базисай усадхагдаха ба үгы болохотой хамта усадхагдадаг ба үгы болодог байна.

Харин тиихэдэ хэлэн хадаа бүхэли хэдэ хэдэн эпохонуудай продукт мүн, тэдэнэй хугасаа дотор тэрэ болбол бүрилдэдэг, баяжадаг, хүгжэдэг, тодо хурса болодог. Тиимэһээ хэлэн болбол ямаршье базис ба ямаршье надстройкодо орходоо жэшээлэшэгүй үни удаан оршожо байдаг. Гансашье базис ба тэрэнэй надстройкын бэшэ, мүн хэдэн олон базисуудай ба тэдээндэ зохихо надстройконуудай бии бололго ба усадхагдалтань тус хэлэнэй усадхагдаха ябадалда, тэрэнэй структурын усадхагдаха ба шэнэ словарна фондтой, шэнэ грамматическа байгуулгатай шэнэ хэлэнэй бии болохо ябадалда түүхэ соо хүргэдэггүй байһаниинь сохом энээгээр лэ тайлбарилагдана.

Пушкинай нүгшэһэн сагһаа хойшо зуун жэлһээ дээшэ саг үнгэрөө. Энэ үе саг соо Россида феодальна байгуулалта, капиталистическэ байгуулалта усадхагдаад, гурбадахи, социалистическэ байгуулалта бии болоһон байна. Тиимэ болохолоороо, хоёр базисууд надстройконуудтайгаа хамта усадхагдаад, шэнэ, социалистическэ базис шэнэ надстройкотоёо хамта бии болоо. Гэбэшье, хэрбээ ород хэлые абаад үзөө юм болбол, тэрэ хадаа энэ ехэ хугасаан соо ямар нэгэн эбдэрэлдэ ороогүй, тиин мүнөө сагай ород хэлэн болбол өөрынгөө структураар Пушкинай хэлэнһээ тиимэ ехээр илгарнагүй.

Энэ үе соо ород хэлэн дотор юунь хубилааб? Энэ үе соо ород хэлэнэй словарна составынь серьёзноор нэмээ; олон тооной хуушарһан үгэнүүд словарна составһаа гараа; нилээд олон үгэнүүдэй удхань хубилаа; хэлэнэй грамматическа байгуулгань һайжараа. Грамматическа байгуулгатай ба гол словарна фондтой пушкинска хэлэнэй структура тушаа хэлэхэ болоо һаа, тэрэ болбол мүнөө сагай ород хэлэнэй үндэһэ һууринь болон бүхы шухала зүйлнүүдтэ хубилангүй үлэһэн байна.

Энэншье хүсэд ойлгосотой. Нээрээшье, эрид хубилалта бүхэнэй һүүлээр хэлэнэй бии байгаа структурын, тэрэнэй грамматическа байгуулга ба словарна үндэһэн гол фондын юрэнхыдөө надстройкодол адляар усадхагдаха ба шэнэнүүдээр һэлгэгдэхэнь юундээ хэрэгтэй юм? «Уһа», «газар», «хада», «модо», «загаһа», «хүн», «ябаха», «хэхэ», «бүтээхэ», «наймаалха» гэхэ мэтэнүүд уһа, газар хада гэхэ мэтээр нэрлэгдэхэгүй, харин ямар нэгэн ондоогоор нэрлэгдэхэнь хэндээ хэрэгтэй юм? Хэлэн соо үгэнүүдэй хубилалтанууд ба мэдүүлэл соо үгэнүүдэй найрамдалгань бии байһан грамматикын ёһоор бэшэ, харин ондоо грамматикын ёһоор болохонь хэндээ хэрэгтэй юм? Хэлэндэ иимэ эрид хубилалта революцида ямар туһатайб? Түүхэ болбол тусгаар шухала болоогүй ушарта онсо юушье юрэнхыдөө хэдэггүй. Бии байгаа хэлэн өөрынгөө структуратай хамта шэнэ байгуулалтын хэрэглэлнүүдые хангахын тулада гол түлэбтөө хүсэд таараха байһаниинь тодоруулагдаһан байбал, хэлэнэй иимэ эрид хубилалта хэхэ ямар хэрэг байгаа юм гэжэ асуугдана? Общественн үйлэдбэрилгын хүсэнүүдэй хүгжэлтэдэ үргэн зай тала үгэхын тулада хэдэн жэлэй турша соо хуушан надстройкые үгы хэжэ, тэрэниие шэнэ надстройкоор һэлгэжэ болохо ба тиигэхэ хэрэгтэй байна, теэд общественнэ ажабайдалда анархи асарангүйгөөр, общественн һандаран уналгын аюул байгуулангүйгөөр, бии байгаа хэлые яажа усадхаха ба тэрэнэй орондо хэдэн жэлэй турша соо шэнэ хэлые яажа байгуулха гээшэб? Дон-Киходуудһаа ондоо хэн иимэ зорилгые өөртөө табилтай гээшэб?

Эсэстэ, надстройка ба хэлэн хоёрой хоорондо үшөө нэгэ үндэһэн илгаа бии юм. Надстройка болбол үйлэдбэритэй, хүнэй үйлэдбэриин ажал-ябуулгатай сэхэ холбоогүй. Тэрэ хадаа үйлэдбэритэй имагтал тойруугаар, экономикые дамжан, базисые дамжан холбоотой байдаг. Тиимэһээ надстройка болбол үйлэдбэрилгын хүсэнүүдэй хүгжэлтын хэмжээндэ болоһон хубилалтануудые тэрэ дарыгаа ба сэхээр харуулдаг бэшэ, харин базиста болоһон хубилалтануудай һүүлээр, үйлэдбэридэ бэелүүлэгдэһэн хубилалтануудые дамжуулан, базиста болоһон хубилалтанууд соогуур харуулдаг юм. Энэ хадаа надстройкын ябуулгын хэмжээн уйтан ба хизаарлагданхай гэһэн удхатай.

Харин тиихэдэ хэлэн болбол хүнэй үйлэдбэриин ажал-ябуулгатай сэхэ холбоотой, тиин үйлэдбэриин ажал-ябуулгатай сэхэ холбоотой байхаһаа гадна, мүн үйлэдбэриһөө базис хүрэтэр, базисһаа надстройка хүрэтэр хүдэлмэриингөө бүхы һалбаринуудта хүнэй ябуулдаг али бүхы бусад ажал-ябуулгатай сэхэ холбоотой байдаг. Тиимэһээ хэлэн хадаа базиста болохо хубилалтануудые хүлеэнгүйгөөр, үйлэдбэридэ болоһон хубилалтануудые тэрэ дарыдань ба сэхэ харуулдаг байна. Тиимэһээ хүнэй ажал-ябуулгын бүхы һалбаринуудта хамаададаг хэлэнай ябуулгын хэмжээниинь надстройкын ябуулгын хэмжээнһээ холо үргэн ба олон янзын байна. Тэрээнһээ байтагай, энэ болбол хизааргүй шахуу юм.

Хэлэн, илангаяа тэрэнэй словарна составынь таһалгаряагүй шахуу хубилжа байдагынь энээгээр лэ нэн түрүүн тайлбарилагдана. Промышленность ба хүдөө ажахын, худалдаа наймаанай ба транспортын, техникэ ба наукын таһалгаряагүй ургалта хадаа хүдэлмэрилхынгөө тулада шухала хэрэгтэй шэнэ үгэнүүдээр ба найруулгануудаар словаряа нэмээжэ байхыень хэлэнһээ эрилтэ хэнэ. Тиин хэлэн болбол эдэ хэрэглэлнүүдые сэхэ харуулжа, өөрынгөө словариие шэнэ шэнэ үгэнүүдээр нэмээдэг, грамматическа байгуулгаяа һайжаруулдаг байна.

Иихэдээ:

а) марксист болбол хэлые базис дээрэ байгаа надстройка гэжэ тооложо шадахагүй;

б) хэлые надстройкотой худхаха гээшэ—серьёзно алдуу хэхэ гэһэн удхатай.

АСУУДАЛ. Хэлэн болбол хэзээдээшье ангиин байһан ба тиимэ зандаа үлэдэг юм, ангигүй обществодо ниитын ба единэ ниитэ-арадай хэлэн байдаггүй юм гэдэг зүб гү?

ХАРЮУ: Үгы, буруу.

Ангинуудгүй общество доторнь ангиин хэлэн тухай хэлсээншье байжа болохогүй байһые ойлгохонь бэрхэтэй бэшэ. Анха балар сагай бүлгэмтэ родовой байгуулга ангинууд гээшые мэдэхэгүй байһан юм, тиимэ болохолоор, тэндэ ангиин хэлэншье байжа шадахагүй байгаа,—тэндэ бүхы коллективэй, ниитын, единэ хэлэн бии байгаа. Хүнүүдэй али бүхы коллективые, тэрэ тоодо анха балар сагай бүлгэмтэ коллективые анги гэжэ ойлгохо хэрэгтэй гэһэн арсалта болбол арсалта бэшэ, харин буруушаажа саг бараһанайшье хэрэггүй хооһон шалиг үгэнүүд мүн болоно.

Родовой хэлэнүүдһээ племенной хэлэнүүд, племенной хэлэнүүдһээ үндэһэ яһатанай хэлэнүүд ба үндэһэ яһатанай хэлэнүүдһээ национальна хэлэнүүд болон саашадаа хүгжэхэ тухай хэлээ юм хада, — хэлэн хадаа хүгжэлтынгөө бүхы шатануудта хаанашье, общество доторхи хүнүүдэй харилсаха арга боложо, общественн гэшүүдые, тэдэнэй социальна байдалые илгангүй, адли тэгшэ хангадаг, обществодо ниитэ ба единэ хэлэн мүн байһан юм.

Богоолшолгото ба дундада зуунай үенүүдтэхи империнүүдые, жэшээнь, өөрын экономическа базагүй ба саг зуурын, бата бэхи бэшэ сэрэгэй-захиргаанай нэгэдэлнүүд байһан Кирэй ба Александр Великиин импери гү, али Цезариин ба Карл Великиин империие, эндэ хараада абанагүйб. Эдэ империнүүд болбол империингээ бүхы гэшүүдтэ ойлгогдохо империин единэ хэлэгүй байхаһаа гадна, харин тиимэ хэлэтэйшье байжа шадахагүй байгаа. Тэдэнэр болбол өөһэд өөһэдынгөө ажабайдалаар ажаһууһан, тус тустаа өөһэдын хэлэтэй племинүүдэй болон үндэһэ яһатануудай холилдоон мүн байһан юм. Тиимэдэ би эдэ ба эдэ мэтын империнүүдые хараада абанагүйб, харин өөрын экономическа базатай ба үниһөө хойшо тогтониһон өөһэдын хэлэнүүдтэй, империин составта ородог племинүүд ба үндэһэ яһатануудые хараада абанаб. Эдэ племинүүд ба үндэһэ яһатануудай хэлэнүүд хадаа ангиин бэшэ, харин ниитэарадай, племинүүд ба үндэһэ яһатануудтаа ниитэ ба тэдэндээ ойлгогдохо хэлэнүүд байһан юм гэжэ түүхэ хэлэнэ.

Эдэнэй хажуугаар диалектнүүдэй, нютаг нютагай говорнуудай бии байһаниинь мэдээжэ ааб даа, гэбэшье племиин гү, али үндэһэ яһатанай единэ ба ниитэ хэлэн тэдэниие булижа, тэдэниие нүлөөдөө абажа байһан юм.

Саашадаа, капитализмын бии болоходо, феодальна таруу бутархай байдалай усадхагдахада ба национальна рыногэй бии болоходо үндэһэ яһатан наца болон, тиихэдэ үндэһэ яһатанай хэлэнүүд национальна хэлэнүүд болон хүгжөө. Национальна хэлэнүүд хадаа ангиин бэшэ, харин ниитэарадай, нацын гэшүүдтэ ниитэ ба нацын единэ хэлэнүүд мүн юм гэжэ түүхэ хэлэнэ.

Хэлэн хадаа общество доторхи хүнүүдэй харилсаха арга байһан туладаа общественн бүхы ангинуудые адляар хангадаг ба энэ талаараа нэгэ ёһондоо ангиин илгаае харададгүй байна гэжэ дээрэ хэлэгдээ һэн. Гэбэшье хүнүүд, тус тус социальна бүлэгүүд, ангинууд хэлэндэ бүри илгаагүйгөөр огто хандадаг бэшэ юм. Тэдэнэр хэлые өөһэдынгөө ашаг туһада хэрэглэхые, тэдээндэ өөһэдын тусхай үгэнүүдые, өөһэдын тусхай терминүүдые, өөһэдын тусхай найруулгануудые баадхан оруулхые оролдодог. Арадһаа таһарһан ба тэрэниие үзэн ядадаг баян ангинуудай дээдэ тала — дворянска аристократи, буржуазин дээдэ хубинь—энэ талаар илангаяа илгардаг. «Ангиин» диалектнүүд, жаргонууд, салонно «хэлэнүүд» бии болгогдоно. Эдэ диалектнүүдые ба жаргонуудые «пролетарска хэлэнһээ», «таряашанай хэлэнһээ» ондоо — «дворянска хэлэн», «буржуазна хэлэн» гэжэ буруугаар тоолодог ябадал литература соо үсөөн бэшэ ушардаг. Энээн дээрэһээ үндэһэлжэ, национальна хэлэн гээшэ худал хуурмаг юм, гансал ангиин хэлэнүүд бодото дээрээ байдаг юм гэһэн тобшололдо манай зарим нүхэдэй ерэһэниинь ехэ гайхалтай.

Иимэ тобшололһоо үлүү алдуутай юумэ байхагүй гэжэ би бодоноб. Эдэ диалектнүүдые ба жаргонуудые хэлэнүүд гэжэ тооложо болохо гү? Яашье болохогүй. Юундэ болохогүйб гэхэдэ, нэгэдэхеэр, эдэ диалектнүүд ба жаргонуудта өөрын грамматическа байгуулалта ба өөрын гол словарна фонд үгы, —тэдэнэр эдэнээ национальна хэлэнһээ абана. Юундэ болохогүйб гэхэдэ, хоёрдохёор, диалектнүүд ба жаргонууд ямар нэгэн ангиин дээдэ талын үсөөн тоото гэшүүдэй дунда хэрэглэгдэдэг ба бүхы общественн хүнүүдэй харилсаха арга боложо оройдоошье шададаггүй. Юун тэдэндэ бии гээшэб? Тэдэндэ аристократиин гү, али буржуазин дээдэ талын онсо өөрэ аяг зангые харуулһан зарим тусхай үгэнүүдэй суглуулбари; шэлэгдэмэл, нарин гоёороо илгарһан ба национальна хэлэнэй «бүдүүлиг» найруулганууд болон обородуудһаа сүлөөрһэн зарим хэды тоото найруулганууд ба обородууд; эсэстээ, зарим хэды тоото хариин үгэнүүд бии. Юуншье һаа гол шухалань, тайлбарилан хэлэхэдэ нэлэнхы олонхи үгэнүүд ба грамматическа байгуулалтань ниитэ арадай, национальна хэлэнһээ абтанхай. Тиимэ болохолоор, диалектнүүд ба жаргонууд хадаа ниитэарадай, национальна хэлэнһээ гараһан, хэлэнэй ямар нэгэн бэеэ даанги байдалһаа хаһагданхай ба доройтохо ёһотой мүшэр һалаануудынь мүн. Диалектнүүд ба жаргонууд гээшэ национальна хэлые түрижэ ба һэлгэжэ шадаха бэеэ даанги хэлэн болон хүгжэжэ шадаха юм гэжэ бодохо ябадал хадаа түүхэтэ хараагаа алдаһан ба марксизмын позициһаа зайлаһан ябадал мүн болоно.

Марксые баримталжа, тэрэнэй «Нангин Макс» гэжэ статья сооһоо нэгэ эшэ татадаг, тэрэ статья соонь буржуа хадаа «өөрын хэлэтэй», энэ хэлэниинь «буржуазин продукт мүн», тэрэнь ашаг олзын ба худалдаа-наймаанай һанал бодолоор нэбтэрэнхэй гэжэ хэлэгдэһэн байха юм. Маркс хадаа хэлэн гээшэ «ангиин шанартай» гэдэг байгаа гэһэншүүгээр, единэ национальна хэлэнэй бии байһые арсадаг байгаа гэжэ зарим нүхэд энэ цитатаар баталхые хүсэнэд. Хэрбээ эдэ нүхэд хэрэгтээ объективнээр хандаа хадаа мүн «Нангин Макс» гэжэ тэрэл статья сооһоо ондоо цитата харуулха ёһотой байгаа, тэндэ Маркс болбол единэ национальна хэлэнэй бии болохо замууд тухай асуудал абажа хэлэхэ зуураа, «экономическа ба политическэ концентрацяар шалтагаалагдан, диалектнүүд единэ-национальна хэлэн болон бүридэдэг юм»,—гэжэ хэлэнэ.

Тиимэ болохолоор, Маркс хадаа доодо формо болохо диалектнүүдые бэедээ багтаадаг дээдэ формо байһан единэ национальна хэлэнэй зайлашагүй шухалые мэдэрһэн байна.

Иимэ ушарта, Марксын хэлэһэн ёһоор, «буржуазин продукт мүн» гэдэг буржуагай хэлэн гээшэ юун байжа болошотойб? Тэрэниие Маркс болбол хэлэнэй тусхай өөрын структуратай национальна хэлэн шэнги, тиимэ хэлэн мүн гэжэ тоолодог байгаа гү? Тэрэниие Маркс тиимэ хэлэн гэжэ тооложо шадаха байгаа гү? Үгы ааб даа! Буржуа болбол единэ национальна хэлые өөрынгөө наймаа хонжооной үгэнүүдээр бузарлаа, тиимэдэ буржуа болбол өөрынгөө наймаа хонжооной жаргонтой гэжэ хэлэхые Маркс юрэ хүсэһэн байгаа.

Тиихэдээ эдэ нүхэд Марксын позициие хазагайруулаа гээшэ. Юундэ хазагайруулааб гэбэл, тэдэнэр марксистнууд бэшэ, харин үгэ хооһоор сээжэлдэгшэд шэнгеэр, хэрэгэй ушар удхые ойлгонгүйгөөр Марксые эшэ татаһан байна.

Энгельсые баримталжа, «Англидахи хүдэлмэришэн ангиин байдал» гэжэ брошюра сооһоо «...Английска хүдэлмэришэн анги болбол сагай үнгэрхэ тудам английска буржуазида орходоо тон ондоо арад болоо», «хүдэлмэришэд болбол буржуазида орходоо ондоо диалект дээрэ хөөрэлдэдэг, ондоо идеянуудтэй ба үзэл һанамжануудтай, ондоо зан абаритай ба зан заншалай принципүүдтэй, ондоо шажантай ба политикатай байдаг» гэһэн Энгельсын үгэнүүдые эшэ татана. Энэ цитатын үндэһөөр, Энгельс болбол ниитэарадай, национальна хэлэнэй зайлашагүй шухалые арсаһан юм, тиимэһээ хэлэн гээшэ «ангиин шанартай» гэжэ тэрэ тоолодог байгаа гэһэн тобшолол зарим нүхэд гаргадаг байна. Зүгөөр Энгельс болбол хэлэн тухай бэшэ, харин диалект тухай эндэ хэлэнэ, тиин диалект хадаа национальна хэлэнэй мүшэр һалаань мүн тула национальна хэлые һэлгэжэ шадахагүй гэжэ һайн мэдэдэг байгаа. Теэд эдэ нүхэд хадаа хэлэн ба диалект хоёрой хоорондоо илгаатай байһандань тиимэшье дуратай бэшэ янзатай...

Энэ ушарта тааруугүй газарта эшэ татагдаһаниинь элитэ, юуб гэхэдэ Энгельс эндэ «ангиин хэлэнүүд» тухай бэшэ, харин ангиин идеянууд, үзэл һанамжанууд, зан абаринууд, зан заншалай принципүүд, шажан, политика тухай гол түлэб хэлэнэ. Буржуа ба пролетаринарай идеянууд, үзэл һанамжанууд, зан абаринууд, зан заншалай принципүүд тад эсэргүү байдаг гээшэнь тон зүб. Теэд эндэ национальна хэлэн гү, али хэлэнэй «ангиин шанар» ямар хамаатайб? Общество дотор ангиин зүрилдөөн бии байдаг ушар хадаа хэлэнэй «ангиин шанарые» харуулха гү, али единэ национальна хэлэнэй зайлашагүй шухалые буруушааха баримта боложо шадаха гү? Ниитэ хэлэн болбол нацануудай шухалын шухала шэнжэнүүдэй нэгэн мүн гэжэ марксизм хэлэнэ, тиихэдээ нацануудай дотор ангиин зүрилдөөнүүд байдаг гэжэ

(Үргэлжэлэлынь 2-дохи нюурта).

ЯЗЫКОЗНАНИДА МАРКСИЗМ ТУХАЙ

(Үргэлжэлэл)

һайн мэдэдэг юм. Дээрэ дурсагдаһан нүхэд энэ марксистска тезисые мэдэрдэг гээшэ гү?

Лафаргые баримталжа, Лафарг хадаа «Хэлэн ба революци» гэһэн брошюра соогоо хэлэнэй «ангиин шанар» мэдэрнэ, ниитэарадай, национальна хэлэнэй зайлашагүй шухалые буруушааһан шэнгеэр хэлэнэ гэжэ зааддаг байна. Энэ буруу. Лафарг болбол «дворянска» гү, али «аристократическа хэлэн» тухай, обществын элдэб хубинуудай «жаргонууд» тухай нээрээшье хэлэдэг байгаа. Гэбэшье, Лафарг болбол хэлэн ба жаргон хоёрой хоорондохи илгаатухай асуудалда анхарал табингүй диалектнүүдые заримдаа «искусственна хэлэн», заримдаа «жаргон» гэжэ нэрлэн,—«аристократиие илгаруулдаг искусственна хэлэн хадаа... буржуйнуудай ба ремесленнигүүдэйшье, городой ба деревниишье хөөрэлдэдэг ниитэарадай хэлэнһээ илгаржа гараһан байна»—гэжэ өөрынгөө брошюра соо тодоор мэдүүлһэн тухайнь эдэ нүхэд мартана.

Тиимэһээ Лафарг болбол «аристократическа хэлэн» болон бусад диалектнүүд, жаргонууд ниитэарадай хэлэндэ багтадаг ба тэрээнһээ дулдыданги байдаг юм гэжэ һайн ойлгодог, ниитэарадай хэлэнэй бии байдагые ба зайлашагүй шухалые мэдэрдэг байгаа.

Тиимэһээ Лафаргые баримта болголго мини хажуу талаар сохилгон болоно.

Нэгэ үедэ Англида англиийска феодалнууд болбол англиийска арадайнгаа англиийска хэлэн дээрэ хөөрэлдэдэг байхадань, «хэдэн зуун жэлнүүд соо» француузска хэлээр хөөрэлдэдэг байһан юм, тиимэһээ энэ ушарынь хадаа хэлэнэй «ангиин шанартай» байдагые зүб болгохо, ниитэарадай хэлэнэй зайлашагүй шухалые арсаха баримта мүн гэжэ хэлэдэг байха юм. Теэд энэнь баримта бэшэ, харин ямар нэгэн анекдот мүн. Нэгэдэхеэр, тэрэ үедэ бүхы феодалнууд бэшэ, харин королевскэ ордон ба графствонуудай дэргэдэхи англиийска феодалнуудай толгой болохо үсөөн тоото хүнүүд лэ француузска хэлэн дээрэ хөөрэлдэдэг байгаа. Хоёрдохёор, тэдэнэр ямар нэгэн «ангиин хэлэн» дээрэ хөөрэлдэдэг бэшэ, харин ниитэ арадай юрын француузска хэлэн дээрэ хөөрэлдэдэг байгаа. Гурбадахяар, хэлэйшье мэдэхээр, француузска хэлээр энэ зугаа хэлгэ хадаа хожомоо мүр сараагүйгөөр һалажа, ниитэ арадайнгаа англиийска хэлэндэ оролгоор дүүрэһэн байгаа. Англиийска феодалнууд ба англиийска арад хоёр «хэдэн зуун жэлэй турша соо» бэе бэетэеэ оршуулгашадаар дамжуулан үгөө ойлголсодог байгаа, тэдэнэр англиийска хэлэеэ хэрэглэдэггүй һэн, тэрэ үедэ ниитэарадай англиийска хэлэн байгаагүй, тэрэ үедэ Англида француузска хэлэн хадаа имагтал англиийска аристократиин үсөөн тоото дээдэ талынхидай хэрэглэдэг салонно хэлэнһээ үлүү ямар нэгэн юумэн байгаа гэжэ эдэ нүхэд һанана гээшэ гү? Иимэ анекдотическа «баримтануудһаа» үндэһэлэн, ниитэарадай хэлэнэй бии байһые ба зайлашагүй шухалые яажа арсажа болохо гээшэб?

Ородой аристокрадууд нэгэ үедэ хаанай ордоной дэргэдэ ба салонууд соо баһал француузска хэлээр зугаа хэдэг байгаа. Тэдэнээ ородоор хөөрэлдэхэдөө француузскаар ээрүүтэдэг, имагтал француузска акценттэйгээр ородоор хөөрэжэ шададаг байһандаа дээрэлхэдэг байһан юм. Энэ ушар хадаа тэрэ үедэ Россида ниитэарадай ород хэлэн байгаагүй, ниитэарадай хэлэн гээшэ тэрэ үедэ мини хуурмаг хооһон байгаад, харин «ангиин хэлэнүүд» бодото юумэ гэһэн удхатай гү?

Манай нүхэд эндэ, наада зарынь хэлэбэл, хоёр алдуу хэнэ.

Нэгэдэхи алдуунь гэбэл, тэдэнэр хэлые надстройкотой холидог худхадаг байна. Хэрбээ надстройко ангиин шанартай юм һаа, хэлые ниитэарадай бэшэ, харин ангиин шанартай байха ёһотой гэжэ тэдэнэр бодоно,—теэд хэлэн ба надстройка хоёр ондоо удхатай юм, марксист хүн эдэ хоёрые холижо худхажа шадахагүй юм гэжэ би дээрэ хэлэһэн байнаб.

Хоёрдохи алдуунь гэбэл, эдэ нүхэд хадаа буржуази ба пролетариадай интересүүдэй тад һөөргэ байдагые, тэдэнэй хоорондын хатуу шанга ангиин тэмсэлые обществын һандаран уналга, дайсан ангинуудай хоорондохи алибүхы холбоонуудай таһарал гэжэ ойлгодог байна. Нэгэтэл обществын һандаран унажа, саашадаа единэ общество үгы, харин имагтал ангинууд бии болоһонһоонь хойшо, обществын единэ хэлэн хэрэггүй, национальна хэлэн хэрэггүй гэжэ тэдэнэр тооолоно. Теэд хэрбээ общество һандаран унаад, саашадаа ниитэарадай, национальна хэлэн үгы болоо һаань, юун үлэхэ гээшэб? Ангинууд ба «ангиин хэлэнүүд» үлэнэ бшуу. Мэдээжэ, «ангиин хэлэн» бүхэндэ өөрын «ангиин» грамматика,—«пролетарска» грамматика, «буржуазна» грамматика бии байха болоно. Зүгөөр сэхыень хэлэхэдэ, иимэ грамматиканууд дэлхэй дээрэ байдаггүй, гэбэшье энэ ушар тэдэ нүхэдэй һанаа зобоноогүй: иимэ грамматиканууд бии болохо гэжэ тэдэнэр этигэнэ ха юм.

Октябрьска эрид эрьелтын һүүлээр манай оронд үлэһэн түмэр харгынууд буржуазна шанартай гээшэ, тэрээниие хэрэглэжэ, манда марксистнарта, таарахагүй, тиимэһээ тэрээниие онгилон һалгаажа, шэнэ, «пролетарска» харгынуудые бариха ёһотой байнабди гэжэ баталан хэлэдэг «марксистнар» нэгэ үедэ манай эндэ байһан юм. Тэдэнэр энээнэйнгээ түлөө «троглодитнууд» гэжэ нэрэтэй болоо һэн...

Обществые, ангинуудые, хэлые иимэ ахир бүдүүлигээр—анархическаар ойлгодог үзэл хадаа марксизмда ямаршье хамаатай бэшэ байһаниинь мэдээжэ. Тиигэбэшье иимэ үзэл үнэхөөрөө бии байһаар ба зарим манай эндүүрэн төөриһэн нүхэдэй тархида үлэһөөр байна.

Ангиин хатуу шанга тэмсэлэй бии байһан дээрэһээ общество хадаа экономическа талаараа нэгэ общество соогоо бэе бэетэйгээ саашадаа холбоогүй ангинууд болон һандаран унаа гэдэгэй буруунь мэдээжэ ааб даа. Тад һөөргэ. Капитализм байгаа сагта буржуа ба пролетаринар единэ капиталистическэ обществын хубинуудынь болон, өөһэд хоорондоо экономикын бүхы утаһануулаар холбоотой байха юм. Буржуази болбол өөрынгөө мэдэлдэ хүлһэнэй хүдэлмэришэдгүйгөөр ажаһуужа ба баяжажа шададагүй, мүн пролетаринар капиталистнуудта хүлһөөр хүдэлэнгүйгөөр өөрынгөө ажамидарал үргэлжэлжэ шададагүй. Тэдэнэй хоорондохи алибүхы экономическа холбоонуудай таһалдаа һаань, алибүхы үйлэдбэри таһалдаха, харин алибүхы үйлэдбэриин таһалдаа һаань, обществые хосорон һалалгада, ангинуудые өөһэдыень хосорон һалалгада хүргэнэ. Нэгэшье анги өөрыгөө усадхалгада оруулха хүсэлтэй байдаггүйнь мэдээжэ. Тиимэдэ ангиин тэмсэл хадаа хэдышье хурса шанга байгаа һаа, обществые һандаран уналгада хүргэжэ шададагүй юм. Имагтал марксизмын асуудалай талаар тэнэг мунхаг байһан ба хэлэнэй үг удхые огто ойлгодоггүй байһан дээрэһээ манай зарим нүхэд обществын һандаран уналга тухай, «ангиин» хэлэнүүд тухай, «ангиин» грамматиканууд тухай онтохониие тархидаа оруулһан байна.

Саашадаа, Лениниие баримталжа, капитализмын үедэ буржуазна ба пролетарска хоёр культура байдаг ба капитализмын үедэ национальна культурын лозунг хадаа националистическэ лозунг мүн гэжэ Ленинэй тоолодог байһаниие һануулдаг байна. Эдэ бүгэдэ үнэн, тиин Ленин эндэ тон зүб хэлэһэн байгаа. Гэбэшье, хэлэнэй «ангиин шанар» эндэ ямар хамаатайб? Капитализмын үедэхи хоёр культуранууд тухай Ленинэй үгэнүүдые эшэ татахадаа, эдэ нүхэд, хараанииинь, общество соо хоёр культуранууд—буржуазна ба пролетарска культуранууд—бии байдаг юм хадань, мүн баһа хоёр хэлэнүүд байха ёһотой, юуб гэхэдэ, хэлэн культуратай холбоотой байдаг бшуу,—тиимэдэ, Ленин единэ национальна хэлэнэй зайлашагүй шухалые буруушаадаг, тиимэдэ, Ленин «ангиин» хэлэнүүдые зүбшөөдэг байгаа гэжэ уншагшадта һануулхые хүсэнэ. Эндэ эдэ нүхэдэй алдуунь гэбэл, тэдэнэр хэлэн ба культура хоёрые адлидхадаг ба холидог худхадаг байна. Харин культура ба хэлэн хоёр ондоо зүйлнүүд мүн. Культура болбол буржуазнашье, социалистическэшье байжа болодог. Харин хэлэн болбол харилсаха зэбсэг тула, хододоо ниитэарадай хэлэн мүн байдаг ба буржуазнашье, социалистическэшье культурые хангажа шадаха юм. Ородой, украинска, узбекскэ хэлэнүүд Октябрьска эрид эрьелтын урда тээ тэдэ нацануудай буржуазна культурануудые хангажа байһандаал адли, мүнөө үедэ эдэ нацануудай социалистическэ культурые баһал муу бэшээр хангажа байһаниинь факт бэшэ аал? Тиимэһээ хоёр ондоо культурануудай бии дээрэһээ хоёр ондоо хэлэн гарадаг ба единэ хэлэн хэрэгтэй бэшэ болодог гэжэ баталан хэлэхэдээ эдэ нүхэд гүнзэгы ехээр эндүүрнэ.

Хоёр культуранууд тухай хэлэхэдээ, Ленин болбол хоёр культурануудай бии байһан дээрэһээ единэ хэлэн үгы болоно, хоёр хэлэн бии болодог бэшэ, харин хэлэн хадаа единэ байха ёһотой гэһэниие сохом үндэһэ баримта болгодог байгаа. Ленин национальна хэлэнэй зайлашагүй шухалые буруушаана, культурые «национальна бэшэ» гэжэ тоолоно гэжэ бундовецуудай Лениниие гэмнэжэ ороходонь, хэнэйшье мэдэхээр, Ленин болбол зайлашагүй шухала гэжэ тоолодог байһан национальна хэлэндэ эсэргүү бэшэ, харин буржуазна культурада эсэргүү дайлалданаб гэжэ мэдүүлэн, энээндэнь эрид эсэргүүсэлтэ хэһэн байгаа. Зарим манай нүхэд бундовецуудай мүр дахажа ябаһаниинь жэгтэй байна.

Зайлашагүй шухалыень Ленин арсаһан юм гэдэг тэрэ единэ хэлэн тухай хэлэхэ юм болбол, Ленинэй эдэ үгэнүүдые дуулахада зохихо байна:

«Хэлэн болбол хүнүүдэй харилсаха шухалын шухала арга мүн; хэлэнэй единство ба һаадгүйгөөр тэрэнэй хүгжэхэ ябадал болбол мүнөөнэй капитализмда таарамжатай үнэхөөр сүлөөтэ ба үргэн худалдаа наймаанай эрьесын, мүн хүн зоной бүхы гүс тусгаар ангинууд болон эхэ сүлөөтэйгөөр ба үргэнөөр бөөгнэрэлгын шухалын шухала условинуудай нэгэн мүн болоно».

Тиихэдээ Ленинэй үзэлнүүдые, хүндэтэ нүхэд, хазагайруулаа гээшэ.

Эсэстээ, Сталиниие баримталдаг байна. «Буржуази ба тэрээнэй националистическэ партинууд иимэ нацануудай хүтэлбэрилхы гол хүсэниинь байһан ба энэшье үедэ үлэһэн байна» гэһэниие Сталинһаа эшэ татадаг байна. Эдэ хуу зүб. Пролетариадай ба тэрээнэй интернационалистическэ партиин пролетарска культурые хүтэлбэрилдэгтэ адли буржуази ба тэрээнэй националистическэ парти буржуазна культурые үнэхөөрөө хүтэлбэрилдэг байна. Теэд хэлэнэй «ангиин шанар» эндэ ямар хамаатайб? Национальна хэлэн болбол национальна культурын формо мүн, национальна хэлэн болбол буржуазнашье ба социалистическэшье культурые хангадаг юм гэжэ эдэ нүхэд ойлгоногүй гээшэ гү? Мүнөөнэй ородой, украинска, белорусска ба бусад культуранууд удхаараа социалистическэ ба формоороо, тайлбарилан хэлэхэдэ, хэлээрээ национальна юм гэдэг марксистнарай мэдээжэ формулотой манай нүхэд танил бэшэ байшаба гү? Тэдэнэр марксистска энэ формулые зүбшөөнэ гү?

Эндэ манай нүхэдэй алдуу гэбэл, тэдэнэр культура ба хэлэн хоёрой хоорондохи илгаае харадаггүй, культура болбол обществын хүгжэлтын шэнэ үе бүхэндэ удхаараа хубилжа байдаг, харин хэлэн хадаа шэнэшье, хуушаншье культурые адли хангажа, хэдэн үенүүдэй турша соо гол түлэб тэрэл хэлэн зандаа үлэдэг юм гэжэ ойлгодоггүй байна.

Ихэдээ:

а) хэлэн болбол харилсаха арга мүн тулада бүхы обществодо единэ, тэрэнэй гэшүүдтэ ниитэ хэлэн хододоо мүн байһан ба байһаар байдаг юм;

б) диалектнүүд ба жаргонуудай бии байдаг ушар болбол ниитэарадай хэлэнэй бии байһые арсадаг бэшэ, харин баримталдаг байна, тэдэ энэ хэлэнэй мүшэр һалаануудынь мүн ба тэрээнһээ дулдыданги байдаг ха юм;

в) хэлэнэй «ангиин шанар» тухай формуло болбол марксистска бэшэ, алдуутай формуло мүн.

АСУУДАЛ. Хэлэнэй онсо шэнжэ тэмдэгүүдынь ямар бэ?

ХАРЮУ. Хэлэн болбол обществын орошон байгаа бүхы сагта байжа байдаг общественнэ үзэгдэлнүүдэй тоодо оролсодог. Тэрэ болбол обществын бии болохотой ба хүгжэхэтэй хамта бии болодог ба хүгжэдэг. Тэрэ обществын үхэхэтэй хамта үхэлсэдэг. Обществын газаа тээ хэлэн байдаггүй. Тиимэһээ хэлые обществын түүхэтэй, шудалагдажа байгаа хэлэнэй хамаададаг ба энэ хэлые зохёоһон ба абажа ябагша арадай түүхэтэй таһаршагүй холбоотойгоор шэнжэлжэ үзөөл һаа, хэлые ба тэрэнэй хүгжэлтын хуули ёһонуудые ойлгожо болохо юм.

Хэлэн болбол хүнүүдэй бэе бэетэйгээ харилсаха, һанал бодолнуудаа андалдалсаха, бэе бэеэ ойлголсохо арга, зэбсэг мүн. Ухаан бодолтой сэхэ холбоотой байдаг тула хэлэн гээшэ үгэнүүдээрээ ба үгэнүүдые холбоһон мэдүүлэлнүү дээрээ ухаан бодолой хүдэлмэриин дүнгүүдые, хүнэй шэнжэн мэдэхэ хүдэлмэриин амжалтануудые тэмдэглэжэ абадаг ба бэхижүүлдэг, тиигэжэ, хүнэй общество дотор һанал бодолнуудаа андалдаха арга олгодог.

Һанал бодолоо андалдалга болбол саг үргэлжын ба ажамидаралай зайлашагүй шухала хэрэгсэл мүн, юуб гэхэдэ тэрээнгүйгөөр байгаалиин хүсэнүүдтэй тэмсэхэдээ, материальна баялигуудые үйлэдбэрилхын түлөө хэһэн тэмсэлдээ хүнүүдэй хамтын ябуулгануудые эмхидхэхэ аргагүй, обществын үйлэдбэриин ажал-ябуулгада амжалта түйлаха аргагүй, — тиимэ болохолоор, общественнэ үйлэдбэрилгын өөрөө орошон байхань аргагүй болоно. Тиимэ болохолоор, обществодо ойлгогдосотой ба гэшүүдтэнь ниитэ хэлэгүйгөөр общество гээшэ үйлэдбэрилгээ зогсоодог, һандаран унадаг ба общество болон байхаяа болидог. Энэ талаараа хэлэн болбол харилсаанай зэбсэг байха зуураа, мүн тэрээнтэй хамта обществын тэмсэлэй ба хүгжэлтын зэбсэг мүн.

Хэлэндэ бии байгаа бүхы үгэнүүд хамтадаа хэлэнэй словарна состав гэдэгые бии болгодог гэжэ мэдээжэ. Хэлэнэй словарна составай гол шухалань — гол словарна фонд мүн, тэрээндэнь бүхы үндэһэн үгэнүүдынь ядро болон оролсодог. Энэнь словарна составтаа орходоо холо бага хэмжээтэй байдаг, зүгөөр тон удаан, олон зуунжэлэй турша соо байжа байдаг ба шэнэ үгэнүүдые бии болгохо база хэлэндэ үгэдэг. Словарна состав болбол хэлэнэй байдалые харуулдаг: словарна составайнгаа баялиг ба олон янзын байха бүри хэлэн улам баялиг ба хүгжэнги байдаг.

Гэбэшье, амяараа абтаһан словарна состав хэлые үшөө бүридүүлдэггүй, — тэрэ хадаа хэлэндэ барилгын материал сохом болоһо үгэдэг. Барилгын хэрэгтэ, барилгын материалнууд байшан хүсэд болодоггүйшье һаань, тэдээнгүйгөөр байшан барижа болохогүй байдагтал адли хэлэнэй словарна состав, тэрээнгүйгөөр ямаршье хэлэнэй байжа болохоор бэшэшье һаа, хэлые өөрыень бүридүүлдэггүй. Гэбэшье, хэлэнэй словарна состав гээшэ, хэлэнэй грамматикын мэдэлдэ орохолоороо, тон ехэ удхашанартай болодог, грамматика болбол үгын хубилалтын дүримүүдые, үгэнүүдэй мэдүүлэлнүүд болон холболдолгын дүримүүдые тодорхойлдог, тиигэжэ, хэлые зохимжотой, удха ушартай болгодог. Грамматика (морфологи, синтаксис) болбол үгэнүүдэй хубилалта тухай ба үгэнүүдэй мэдүүлэлнүүд болон холболдохо тухай дүримүүдэй суглуулбари мүн. Тиимэ болохолоор сохом грамматикын аша туһаар хэлэн гээшэ хүнэй һанал бодолнуудые хэлэнэй материальна түхэлтэй болгохо аргатай болоно.

Грамматикын илгарха тусхай зүйлынь юуб гэхэдэ, тэрэ хадаа үгэнүүдэй хубилалтын дүримүүдые үгэдэг, тиихэдээ тус тус үгэнүүдые харадаа абадаг бэшэ, харин үгэнүүдые юрэнхы дээрэнь ямаршье тодорхойлололгогүйгөөр абадаг; тэрэ хадаа мэдүүлэлнүүдые зохёохо дүримүүдые үгэдэг, тиихэдээ ямар нэгэн тодорхой мэдүүлэлнүүдые, жэшээнь, тодорхой нэрлүүлэгшэ, тодорхой хэлэгшэ г. м. хараадаа абадаг бэшэ, харин ямаршье мэдүүлэлнүүдые юрэнхы дээрэнь, ямар нэгэн мэдүүлэлэй тодорхой формодо хамаадуулангүй абадаг. Тиимэ болохолоор, үгэнүүдэйшье, мүн мэдүүлэлнүүдэйшье талаар тус тус ба тодорхой зүйлнүүдые хараадаа абангүй, грамматика гээшэ үгэнүүдэй хубилалтын, үгэнүүдэй мэдүүлэлнүүдтэ холболдолгын үндэһэ һуурида байдаг тэрэ ниитэ зүйлыень абажа, тэрээгээр грамматическа дүримүүдые, грамматическа хуули ёһонуудые байгуулдаг. Грамматика болбол хүнэй ухаанбодолгын удаан сагай, абстрагироваладаг хүдэлмэриин үрэ, ухаанбодолгын тон ехэ амжалтануудые харуулагша мүн.

Энэ талаараа грамматика геометридэ адлирхуу юм, геометри болбол тодорхой юумэнүүдһээ абстрагироваладажа, юумэнүүдые тодорхой бэшэ бэенүүд мэтэ хаража, тэдэнэй хоорондохи харилсаанууды ямар нэгэн тодорхой юумэнүүдэй тодорхой харилсаанууд мэтэ бэшэ, харин ямаршье тодорхойгүй, юрэнхы дээрээ абтаһан бэенүүдэй харилсаанууд мэтэ тодорхойлжо, өөрынгөө хуули ёһонуудые үгэдэг.

Үйлэдбэритэй сэхэ бэшэ, харин экономикые дамжуулан холбоотой байдаг надстройкоһоо илгаржа, хэлэн гээшэ хүнэй үйлэдбэрилгын ажаябуулгатай, мүн тэрэнэй хүдэлмэриин бүхы һалбаринуудтахи али бүхы бусад ажал-ябуулгатай сэхэ холбоотой байдаг. Тиимэһээ хэлэнэй словарна состав хубилалтануудта эгээл хүнгэнөөр ородог тула таһалгаряагүй шахуу хубилжа байдаг, тиихэлээр хэлэн болбол, надстройкоһоо илгаржа, базисай усадхагдахые хүлеэжэ байдаггүй, харин тэрэ өөрынгөө словарна составта базисай усадхагдахаһаа урид, базисай байдалда хамаадалгагүйгөөр хубилалтануудые оруулдаг.

Гэбэшье, хэлэнэй словарна состав надстройка шэнгеэр бэшэ, хуушанаа болюулжа, шэные байгуулха замаар хубилдаг бэшэ, харин социальна байгуулалтын хубилхатай, үйлэдбэриин хүгжэхэтэй, культура, наука г. м. хүгжэхэтэй холболдон бии болоһон шэнэ үгэнүүдээр мүнөө байһан словаряа хүсэлдүүлэн нэмээжэ хубилдаг, тиихэлээр юрэ хэлэнэй словарна составһаа нэгэ хэды хуушарһан үгэнүүдэй хорооошье һаа, тэрээндэнь холо олон шэнэ үгэнүүд нэмэгдэдэг. Гол словарна фонд тушаа хэлэхэ болоо һаа, тэрэнь бүхы гол түлэбтөө бүтэн үлэжэ, хэлэнэй словарна составай үндэһэ һуури болон хэрэглэгдэдэг.

Энэншье ойлгосотой. Хэрбээ хэдэн олон түүхэтэ үенүүдэй турша соо амжалтатайгаар хэрэглэгдэжэ болохоор байгаа һаань, гол словарна фондые үгы хэһэнэй ямаршье шухала хэрэг байхагүй, тиихэдэ богони болзор соо шэнэ гол словарна фонд байгуулха аргагүй байгаа һаа, олон зуунжэлэй турша соо хуряаһан гол словарна фондые үгы хэлгэ хадаа хэлэнэй доройтолгодо, хүнүүдэй өөр хоорондоо харилсаха хэрэгэй дүүрэн һандаралгада хүргэхэ тухай хэлэлтэгүй.

Хэлэнэй грамматическа байгуулга, гол словарна фонддоо орходоо, үшөө ехэ удаанаар хубилдаг. Хэдэн эпохонуудай турша соо зохёогдон байгуулагдаһан ба хэлэндэ дадал болон гүнзэгыгөөр нэбтэрһэн грамматическа байгуулга гол словарна фонддоо орходоо үшөө удаанаар хубилдаг. Грамматическа байгуулга, сагай үнгэрхэдэ, хубилалтада ородог гээшэ ааб даа, тэрэ хадаа һайжаруулагдадаг, өөрынгөө дүримүүдые һайн ба тодорхой болгодог, шэнэ дүримүүдээр баяжадаг, зүгөөр грамматическа байгуулгын үндэһэ һууринуудынь удаан саг соо хэбээрээ үлэдэг, юуб гэхэдэ тэдэнь, түүхын харуулдаг ёһоор, хэдэн эпохын турша соо общественнэ амжалтатайгаар хангажа шададаг.

Тиимэ болохолоороо, хэлэнэй грамматическа байгуулга ба тэрэнэй гол словарна фонд хадаа хэлэнэй үндэһэ һуури, тэрэнэй онсо зүйлэй удха болоно.

Хэлэн ехэхэн тогтууритай тула хүсөөр ассимиляци хэхэдэ тон ехэ эсэргүүсэлтэтэй байдаг гэжэ түүхэ тэмдэглэдэг. Зарим историгууд энэ үзэгдэлые тайлбарилхын орондо гайхаад лэ үнгэрдэг. Теэд эндэ гайхахаар ямар нэгэн үндэһэ баримта үгы. Хэлэнэй тогтуури хадаа тэрээнэй грамматическа байгуулгын ба гол словарна фондынь тогтууритай байдагаар тайлбарилагдадаг. Турецкэ ассимиляторнууд балканска арадуудай хэлэнүүдые гэмтээхэ, һандаргаха ба үгы хэхэ гэжэ хэдэн зуугаад жэл соо оролдоо һэн. Энэ турша соо балканска хэлэнүүдэй словарна состав нилээд ехээр хубилһан, үсөөн бэшэ турецкэ үгэнүүд ба найруулганууд абтаһан байгаа, мүн «дүтэлэлгэнүүд» ба «һалалганууд» болодог һэн, теэд балканска хэлэнүүд тэсэжэ гараһан ба бүтэн бүрин үлэһэн байна. Юундэб? Юундэб гэхэдэ, эдэ хэлэнүүдэй грамматическа байгуулгань ба гол словарна фондынь гол түлэб хэбээрээ үлэһэн байгаа.

Хэлые, тэрэнэй байгуулгые ямар нэгэн эпохын продукт мүн гэжэ хаража болохогүй гэжэ эдэ бүхы дээрэһээ элирнэ. Хэлэнэй байгуулга, тэрэнэй грамматическа байгуулга ба гол словарна фонд хадаа хэдэн эпохын продукт мүн.

Мүнөөнэй хэлэнэй элементнүүд үшөө үни урда сагта, богоолшолгын эпохоһоо урда тээ, бии болгогдоо гэжэ тухайлха хэрэгтэй. Тэрэ хадаа тон үсөөн словарна фондтой сложно бэшэ хэлэн байгаа, тиигэбэшье өөрынгөө грамматическа байгуулгатай, үнэндөө, тулюуршье һаа, грамматическа байгуулгатай хэлэн байгаа.

Үйлэдбэриин саашанхи хүгжэлтэ, ангинуудай бии бололго, промышленностиин бии бололго, захиргаалхын тула бага ехэшье һаа гуримтай бэшэлгэ шухалашалан хэрэглэдэг гүрэнэй бии болголго, гуримтай бэшэлгые бүри ехээр хэрэглэдэг наймаанай хүгжэлтэ, хэблэлэй станогой бии бололго, литературын хүгжэлтэ—эдэ бүгэдэ хэлэнэй хүгжэлтэдэ ехэхэн хубилалта оруулһан байгаа. Энэ турша соо племинүүд ба үндэһэ яһатан бутардаг ба һалан тарадаг, худхаралдадаг ба ниилэлдэдэг байгаа, саашадаа национальна хэлэнүүд ба гүрэнүүд бии болоо, революционно эрид хубилалтанууд болоо, хуушан общественнэ байгуулалтанууд шэнэ байгуулалтануудаар һэлгэгдээ. Эдэ бүгэдэ хэлэндэ ба тэрэнэй хүгжэлтэдэ үшөө ехэ хубилалтануудые оруулаа.

Гэбэшье, хэлэнэй хүгжэлтэ хадаа надстройкын хүгжэлтэ шэнгеэр лэ болодог гэжэ, мүнөө бии байһые үгы хэжэ, шэные байгуулха ёһоор болодог байгаа гэжэ бодохонь тон эндүүрэлтэй байха һэн. Үнэндөө хэлэнэй хүгжэлтэ болбол бии байгаа хэлые үгы хэжэ, шэнэ хэлэ байгуулха ёһоор болодог бэшэ, харин бии байгаа хэлэнэй гол элементнүүдые дэлгэрүүлхэ ба һайжаруулха ёһоор болодог байгаа. Тиихэлээр хэлэнэй нэгэ шанарһаа ондоо шанарта шэлжэн оролго тэһэрэлгын ёһоор бэшэ, хуушанайхиие гансата үгы хэжэ, шэнэ байгуулха ёһоор бэшэ, харин хэлэнэй шэнэ шанарай, шэнэ байгуулгын элементнүүдые аажамаар ба удаан саг соо суглуулха ёһоор, хуушан шанарай элементнүүдэй аажамаар хосорон һалаха ёһоор болодог байгаа.

Хэлэнэй стадиальна хүгжэлтын теориие марксистска теори мүн гэлсэдэг, юуб гэхэдэ тэрэ болбол хэлэнэй хуушан шанарһаа шэнэ шанарта шэлжэн оролгын условибологшо гэнтын тэһэрэлгын зайлашагүй шухалые мэдэрдэг. Энэнь буруу гээшэ ааб даа, юуб гэхэдэ энэ теоридо марксистска ямар нэгэн юумэ олохонь бэрхэтэй байна. Хэрбээ стадиальностиин теори хэлэнэй хүгжэлтын түүхэдэ гэнтын тэһэрэлгые үнэхөөрөө мэдэрдэг байгаа юм һаань, тэрээндэ бүри муу. Марксизм болбол хэлэнэй хүгжэлтэдэ гэнтын тэһэрэлгые, бии байгаа хэлэнэй гэнтын үхэлые ба шэнэ хэлые гэнтэ байгуулжархиха ябадалые мэдэрдэггүй. «1789 ба 1794 онуудай хоорондо Францида болоһон хэлэнэй гэнтын революци» тухай хэлэхэдээ, Лафарг буруу байгаа (Лафаргын «Хэлэн ба революци» гэжэ брошюрые харагты). Хэлэнэй ямаршье революци, тиигээд үшөө гэнтын революци, тэрэ үедэ Францида болоогүй юм. Тэрэ турша соо француузска хэлэнэй словарна состав шэнэ үгэнүүд ба найруулгануудые нэмэн абаа, нэгэ хэды хуушарһан үгэнүүдынь хороо, зарим үгэнүүдэйнь удха хубилаа гээшэ ааб даа, — иигээд лэ дүүрээ. Теэд иимэ хубилалтанууд хэлэнэй хуби заяае яашье шиидхэдэггүй. Хэлэндэ гол шухалань юуб гэхэдэ—тэрэнэй грамматическа байгуулга ба гол словарна фондынь мүн. Гэбэшье, француузска хэлэнэй грамматическа байгуулга ба гол словарна фондынь француузска буржуазна революциин үедэ үгы болоогүйһөө байтагай, харин ехэ хубилалтагүйгөөр үлөө, хубилангүй үлэхэһөө гадна, мүнөө хүрэтэр мүнөөнэй француузска хэлэндэ байһаар байдаг. Бии байгаа хэлые усадхаад, шэнэ национальна хэлэ бии болгохын тулада («хэлэнэй гэнтын революци!»), таба зургаан жэлэй болзор энеэдэһэ хүрэмөөр бага, — энээнэй тула хэдэн зуун жэл хэрэгтэй тухайнь би бүри хэлэнэшьегүйб.

Хэлэнэй хуушан шанарһаа шэнэ шанарта шэлжэн оролго тэһэрэлгын ёһоор бэшэ, бии байгаа хэлые үгы хээд, шэнэ хэлэ байгуулха ёһоор бэшэ, харин шэнэ шанарай элементнүүдые аажамаар суглуулха ёһоор, тиимэ болохолоор хуушан шанарай элементнүүдэй аажамаар хосорон һалаха ёһоор болодог гэжэ марксизм тоолодог.

Тэһэрэлгэдэ дашуурдаг нүхэдэй мэдээндэ хүргэн юрэнхы дээрэнь хэлэхэ хэрэгтэй гэбэл, тэһэрэлгын ёһоор хуушан шанарһаа шэнэ шанарта шэлжэн оролгын хуули ёһо болбол гансал хэлэнэй хүгжэлтын түүхэдэ хэрэглэгдэжэ болохогүй бэшэ юм, — тэрэ хадаа базисай гү, али надстройкын янзын бусадшье общественнэ үзэгдэлнүүдтэ хододоо бэшэ хэрэглэхээр байдаг. Тэрэ хадаа харша ангинуудта хубаагдаһан обществонуудта заатагүй хамаатай юм. Зүгөөр тэрэ хадаа харша ангинуудгүй обществодо заатагүй хэрэглэгдэхээр бэшэ юм.

8—10 жэлэй турша соо манай ороной хүдөө ажахыда бидэ буржуазна үмсын таряашадай байгуулалтаһаа социалистическэ, колхозно байгуулалтада шэлжэн оролго бэелүүлээбди. Энэ хадаа деревнидэхи хуушан буржуазна ажахын байгуулалтые усадхаад, шэнэ социалистическэ байгуулалта байгуулһан революци мүн байгаа. Теэд энэ эрид эрьелтэ тэһэрэлгын ёһоор болоо бэшэ гэхэ гү, али бии байгаа засагые унагаагаад, шэнэ засаг байгуулһанай ёһоор болоо бэшэ, харин деревнидэхи хуушан буржуазна байгуулалтаһаа шэнэ байгуулалтада аажамаар шэлжэн оролгын ёһоор болоо юм. Энэ хайшан гэжэ түйлагдааб гэхэдэ, энэ болбол дээрэһээ уруу хэһэн революци байгаа, тус эрид эрьелтэ хадаа бии байгаа засагай үүсхэлээр таряашадай гол олоннитын дэмжэлгэтэйгээр хэгдэһэн байгаа.

Түүхэдэ бии байһан, хэлэнүүдые ниилүүлгын олон тоото фактнууд болбол, ниилүүлгын болоходо, тэһэрэлгын ёһоор, хуушан шанарһаа шэнэ шанарта гэнтын шэлжэн оролгын ёһоор, шэнэ хэлэнэй бии бололго болодог гэжэ

(Үргэлжэлэлынь 3-дахи нюурта).

ЯЗЫКОЗНАНИДА МАРКСИЗМ ТУХАЙ

(Түгэсхэл)

айлха үндэһэ баримта үгэнэ гэ хэлсэдэг. Энэнь огто буруу. Хэдэхэн жэлэй турша соо үрэ нөө гаргажа үгэдэг шиидхэхы мартай сохилтын гансата боло- н нэгэ акт гэжэ хэлэнүүдэй дүүлгые үзэжэ болохогүй. Хэ- дэй ниилүүлгэ хадаа удаан хай, хэдэн зуугаад жэл соо үр- элдэг процесс мүн юм. Тиимэ- эндэ ямаршье тэһэрэлгэ тухай гараха аргагүй.

Свашаа. Ниилүүлгын эсэстэ, шээнь, хоёр хэлэнһээ шэнэ, бадахи хэлэн гарадаг, тиихэдэ энь ниилүүлэгдэһэн хэлэнүүдэй шэниие алдин бэшэ ба тэдэнэй с бүриһөө шанараараа илгаатай идаг гэжэ бододохь огто буруу ха һэн. Үнэндөө ниилүүлгын олходо, хэлэнүүдэй нэгэнинь жа гарадаг, тиихэдээ өөрын- грамматическа байгуулгые, өөрнь үлөөгөөд, өөрынгөө гол оварна фондые хэбээрнь үлөө- эд, өөрынгөө хүгжэлтын дотоо- ын хуулинуудай ёһоор хүгжэ- эр байдаг, харин нүгөө хэлэ- нь аажамаар шанараа гээдэг аажамаар хосорон һаладаг.

Тиимэ болохолоор, ниилүүлгэ нэ ямар нэгэн шэнэ, гурбадахи лэ үгэдэг бэшэ, харин хэлэнүү- эй нэгыень үлөөдэг, тэрэнэй грамматическа байгуулгые ба гол словарна фондыень үлөөдэг, тиигээд өөрынгөө хүгжэлтын дотоодын хуулинуудай ёһоор хүгжэхэ арга боломжо тэрээндэ олгодог.

Үнэндөө, тиихэ зуура илгадаһан хэлэнһээ абажа, илаһан хэлэнэй словарна составай нэгэ хэды баяжалга бододог, тэд тэрэнь тус хэлые һуларуулдаггүй, харин, һөөргэ, тэрээниие хүсэжүүлдэг.

Тиимэ юумэ, жэшээнь, ород хэлэнтэй болоо юм, түүхэтэ хүгжэлтын ябаса соо тус хэлэнтэй бусад хэдэн арадуудай хэлэнүүд ниилэлдэһэн байгаа, тиихэлээр тэрэ ходоол илажа гарадаг һэн.

Ород хэлэнэй словарна состав бусад хэлэнүүдэй словарна составаа нэмээдэжэ байгаа, теэд энэнь тэрээниие һуларуулаагүйһөө гадна, харин, һөөргэ, ород хэлые баяжуулһан ба хүсэжүүлһэн байна.

Ород хэлэнэй национальна онсо илгаата байдал тушаа хэлэхэ болоо һаа, тэрэнь баханшье хохидол үзөөгүй, юуб гэхэдэ, ород хэлэн өөрынгөө грамматическа байгуулгые ба гол словарна фондые үлөөгөөд, өөрынгөө хүгжэлтын дотоодын хуулинуудай ёһоор урагша дабшахаар ба һайжархаар байгаа.

Ниилүүлгын теори хадаа советскэ языкознанида ямар нэгэн шухала юумэ үгэжэ шадахагүй байханиинь һэжэгүй. Хэлэнэй хүгжэлтын дотоодын хуулинуудые шэнжэлэлгэ болбол языкознаниин гол зорилго мүн гэдэгэй зүб юм һаань, ниилүүлгын теори энэ зорилгые шиидхэдэгтүй байхаһаа гадна, үнгэрхэдөө тэрээниие урдаа табидаггүй гэжэ мэдэрхэ хэрэгтэй, —тэрэ хадаа энээниие юрэ обёорногүй гү, али ойлгоногүй.

Хэрбээ би нүхэр Мещаниновай болон языкознаниин бусад ажал-ябуулагшадай үнэн сэхэдэнь этигэһэн байгаагүй һаа, иимэ зан ааша хадаа хорото ябуулгатай тэн адли гэжэ хэлэхэ байгааб.

Энэ юун дээрэһээ болооб? Энэ хадаа языкознани дотор байгуулагдаһан аракчеевскэ журамай харюусалгагүй ябадал нэбтэрүүлжэ ба тиимэ элдэб аашануудые хүхирөөжэ байдаг дээрэһээ болоо.

Дискусси хадаа энэ аракчеевскэ журамые балшыса элирүүлһэн ба тэрээниие үй бута сохиһон дээрэһээ, түбхын түрүүндэ тон туһатай байба.

Гэбэшье, дискуссиин туһань энээгээр хизаарланагүй. Дискусси хадаа языкознанидахи хуушан журамые бута сохихоһоо гадна, харин тэрэ хадаа үшөө языкознаниин тон шухала асуудалнуудай талаар гараһан үзэлнүүдтэхи тон бүтэшэгүй худхаляае элирүүлээ, энэ худхаляа хадаа наукын тус һалбариин хүтэлбэрилхы хүнүүдэй дунда дэлгэрэнхэй байна. Дискуссиин эхилхэһээ урда тээ тэдэнэр дуугай байжа, языкознанидахи зохимжогүй муу байдалые даража байгаа. Дискуссиин эхилээд байхада дуугай байжа болохоёо болёо,— тэдэнэр хэблэлэй хуудаһануудд дээрэ үгээ хэлэхэ баатай болоо. Тиигээд юун болооб? Н. Я. Маррай һургаал соо хэдэн олон алдуу. эндүүнүүд, тодоруулагдаагүй проблемэнүүд, найруулагдан зохёогдоогүй дүримүүд бии гэжэ элирээ. Н. Я. Маррай «шабинар» энээн тушаа яахадаа мүнөө һая, дискуссиин нээгдэһэн хойно дуугаржа эхилээб гэжэ асуугдана? Тэдэнэр урдань яахадаа энээн ту*шаа һанаагаа зобоогүйб?* Тэдэнэр яахадаа наукын ажал-ябуулагшадай ёһоор, саг соонь энээн тушаа элеэр, үнэн сэхээр хэлээгүйб?

Н. Я. Маррай «шабинар» хадаа Н. Я. Маррай «зарим» алдуунуудые мэдэрээд, имагтал Н. Я. Маррай «тодоруулагдаһан» теориин база дээрэ советскэ языкознаниие саашань хүгжөөхэ гэжэ бододог байшоо, тэрэ теориие эдэнэр марксистска гэжэ тоолоно. Үгы даа, бидэниие Н. Я. Маррай «марксизмһаа» һуллагты. Н. Я. Марр марксист болохо гэжэ нээрээшье хүсэдэг, оролдодог байгаа, гэбэшье тэрэ халаа марксист боложо шадаагүй. Тэрэ хадаа марксизмые «пролеткультовецууд» гү, али «рапповецууд» шэнги һэбхи ба бүдүүлиг болгогшо оройдоо мүн байгаа.

Н. Я. Марр хадаа хэлые надстройка болгохо гэһэн буруу, марксистска бэшэ формулые языкознанида оруулаа, тиин өөрыгөө худхуулаа, языкознаниишье худхуулаа. Советскэ языкознаниие буруу формулой база дээрэ хүгжөөхын аргагүй.

Н. Я. Марр хэлэнэй «ангиин шанар» тушаа ондоо, баһал буруу ба марксистска бэшэ формулые языкознанида оруулаа, тиин өөрыгөө худхуулаа, языкознаниишье худхуулаа. Советскэ языкознаниие буруу, арадуудай ба хэлэнүүдэй түүхын бүхы ябасада эсэргүү харша формулой база дээрэ хүгжөөхын аргагүй.

Н. Я. Марр хадаа марксизмда тааруугүй, даруу бэшэ, ехэрхүү, дээрэлхүү аяг зан языкознанида оруулаа, тэрэнь Н. Я. Маррай урда тээ языкознанида байһан бүхы юумые хооһоор ба хүнгэн бодолоор арсаха ябадалда хүргэнэ.

Н. Я. Марр хадаа сасуулалгын-историческа методые «идеалистическэ» гээшэ гэжэ зада буруушаан хаяна. Гэхэтэй хамта, хэлэхэ хэрэгтэй: сасуулалгын-историческа метод хадаа ехэхэн дутагдалнуудтайшье һаа, Н. Я. Маррай ёһотой идеалистическэ дүрбэн элементнэ анализһаа дээрэ бшуу, юуб гэхэдэ, түрүүшынхинь хүдэлмэри тээшэ, хэлэнүүдые шудалалга тээшэ түлхинэ, тиихэдэ хоёрдохинь, пеэшэн дээрээ хэбтээд, суута дүрбэн элементнүүдые тойруулан, шаара шабхаруу соо таамаглан хэбтэхэ тээшэ түлхинэ.

Н. Я. Марр хадаа хэлэнүүдэй группануудые (бүлэнүүдые) шудалха гэһэн ямаршье һэдэлгые «уг хэлэнэй» теориин үзэгдэл гээшэ гэжэ дээрэнхытэн баһана. Гэхэтэй хамта хэлэнүүдэй, жэшээлхэдэ, славянска нацануудай хэлэнүүдэй хоорондоо түрэл байһандань һэжэгэй байхагүйень, эдэ нацануудай хэлэнэй түрэлые шудалалга хадаа хэлэнэй хүгжэлтын хуулинуудые шудалха хэрэгтэнь языкознанида ехэхэн туһа хүргэхэ байһаниень арсажа болохогүй. «Уг хэлэнэй» теориин энэ хэрэгтэ ямаршье хамааралгүй байһан тушаа би хэлэнэгүй бшууб.

Н. Я. Маррай ба илангаяа тэрээнэй «шабинарай» хэлэһые дуулаад байбал, Н. Я. Маррай урда тээ ямаршье языкознани байгаагүй юм байна, языкознани хадаа Н. Я. Маррай «шэнэ һургаалай» бии болоходол лэ эхилээ юм байна гэжэ һанамаар болоно. Маркс ба Энгельс һураггүй даруу байгаа: тэдэнэр хадаа өөһэдынгөө диалектическэ материализмые урда тээхи үедэ науканuудай, тэрэ тоодо философиин хүгжэлтын продукт мүн гэжэ тоолодог байгаа.

Тиимэ болохолоороо, дискусси болбол мүн тэрэшэлэн советскэ языкознанидахи идеологическа алдуу эндүүнүүдые элирүүлхэ хэрэгтэ туһалаа.

Манай языкознани Н. Я. Маррай алдуунуудһаа улам түргөөр сүлөөрөөл һаа, мүнөө ороод байгаа кризисһээнь тэрээниие түргөөр лэ гаргажа болохо гэжэ би һананаб.

Языкознанидахи аракчеевскэ журамые усадхалга, Н. Я. Маррай алдуунуудһаа арсалга, языкознанида марксизмые нэбтэрүүлгэ, —энэ хадаа, минии һанахада, советскэ языкознаниие элүүржүүлхэ зам мүн.

И. СТАЛИН.

(«Правда», июниин 20).

АСУУДАЛ. Языкознаниин асуудалнууд тушаа сүлөөтэй дискусси нээхэдөө „Правда" зүб юумэ хээ гү?

ХАРЮУ. Зүб юумэ хээ.

Языкознаниин асуудалнуудай ямар шэглэлтэйгээр шиидхэгдэхэ байһаниинь,—дискуссиин эсэстэ али болохо. Гэбэшье, дискусси ехэ туһа хүргөө гэжэ бүри мүнөө хэлэжэ болохо байна.

Дискусси болбол, түбхын түрүүндэ, наукада ба наукын хүнүүдтэ тааруугүй журам центртэшье, мүн республиканuудташье языкознаниин органуудта эзэрхэн байгаа гэжэ элирүүлээ. Советскэ языкознанидахи хэрэгүүдэй байдалые багаханааршье шүүмжэлэлгэ, языкознанидахи «Шэнэ һургаал» гэгдэдэгые шүүмжэлхэ гэһэн тон багахан һэдэлгэнүүдшье һүрэтэрөө языкознаниин хүтэлбэрилхы хүнүүдэй зүгһөө мүрдэгдэдэг ба таһа сохигдодог байгаа. Н. Я. Маррай зохёолнуудта шүүмжэлэлтэ ёһоор хандаһанай түлөө, Н. Я. Маррай һургаалые һайшаахагүй ябадал заашье гаргаһанай түлөө языкознанидахи үнэтэй хүдэлмэрилэгшэд, шэнжэлэгшэд тушаалһаа гаргагдадаг гү, али тушаалаараа доошолуулагдадаг байгаа. Языкознаниин ажал-ябуулагшад харюусалгатай тушаалнуудта дэбжүүлэгдэхэдээ ажал хэрэгээрэ бэшэ, харин Н. Я. Маррай һургаалые үгэ дуугүйгөөр мэдэрдэгээрээ дэбжүүлэгдэдэг байгаа.

Һанамжануудай тэмсэлгүйгөөр, сүлөөтэй шүүмжэлэлгүйгөөр ямаршье наука хүгжэжэ ба амжалта туйлажа шадахагүй гэжэ бүгэдэндэ мэдээтэй. Бүгэдэндэ мэдээжэ энэ ёһо хадаа тоогдодоггүй ба тоншье һэнгэргүйгөөр эбдэгдэдэг байгаа. Эндүүршэгүй хүтэлбэрилэгшэдэй бүтүү бүлэг бии болошоо, тэрэ хадаа гаража болохо ямаршье шүүмжэлэлһээ бэеэ аршалаад, зоргоороо ородог ба элдэбээр аашалдаг болоо.

Жэшээнүүдэй нэгэниинь: автораараа гологдоһон ба дахин хэблэхые хоримжологдоһон «Бакинска курс» (Н. Я. Маррай Бакуда уншаһан лекци) гэгдэдэг хадаа хүтэлбэрилэгшэдэй кастын (нүхэр Мещанинов тэдэниие Н. Я. Маррай «шабинар» гэжэ нэрэлнэ) захиралтаар дахин хэблэгдэһэн ба студентнэрэй үзэхыень һайшаагдаһан пособинуудай тоодо ямаршье ажаглалтагүйгөөр оруулагдаһан байна бшуу. Энэ хадаа гологдоһон «курсые» хүсэд һайн пособи гээшэ гэжэ студентнэртэ үгэжэ, тэдэниие мэхэлһэн болоно.

Румынска Арадай Республикын хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэдэй делегаци СССР-тэ ерэбэ

Румынска Арадай Республикын хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэдэй делегаци июниин 16-да Бухарестһээ Москва ерэбэ. Румыниин газартаряалангай Министерствын советник П. Штефан делегациие толгойлно. Делегациин составта агрономууд, механигууд ба тракторнстнууд ерэлсэбэ.

СССР-эй хүдөө ажахын Министрын орлогшо П. С. Кучумов, хүдөө ажахын Министерствын харюусалгата хүдэлмэрилэгшэд, тэрэшэлэн Румынска Арадай Республикын Онсо ба Бүрин эрхэтэ Посол С. Бугич түрүүтэй Румынска Посольствын гэшүүд Киевскэ вокзал дээрэ айлшадые угтаба.

(ТАСС).

И. В. СТАЛИНДА АМАРШАЛГАНУУД

Нүхэр И. В. Сталинай 70 наһанай ойтой дашарамдуулан партиина, советскэ болон олониитын организацинуудһаа, ажалшадай коллективүүд, Советскэ Союзай гражданинууд, гүрэнэй ниитын организацинууд ба хилын саанаха элдэб нюурнуудһаа И. В. Сталинай нэрэ дээрэ олон тоото амаршалганууд ороһон байна.

Олон удаан жэлнүүдтэ элүүр энхэ ажаһуухыень нүхэр Сталинда бүхы зүрхэнһөө хүсэһэн амаршалгануудые хүргэбэ:

Колхозуудай хүтэлбэрилхы кадрнуудай Ворошиловградска хоёр жэлэй һургуулиин курсантнууд, багшанар, хүдэлмэришэд ба албахаагшад;

Сталинградска областиин Нижне-Чирскэ районой Сталинай нэрэмжэтэ колхозой колхознигууд;

Анапска загаһанай заводой хүдэлмэришэд ба албахаагшад;

Новосибирскэ областиин Черепановска районой «Стахановец» колхозой колхознигууд;

«Тюменлес» трестын Ханты-Мансийска леспромхозой хүдэлмэришэд ба албахаагшадай коллектив;

Ворошиловградска областиин Лозно-Александровска районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой колхознигууд ба интеллигенци;

Таганрог станциин паровозно депогой хүдэлмэришэд ба албахаагшад;

Волынска областиин Овадновска районой, Щорсын нэрэмжэтэ колхозой колхознигууд;

Ростовско областиин Веселовско районой Манычска ороһоной совхозой хүдэлмэришэд, мэргэжэлтэд ба албахаагшад;

Барановическа областиин Дятловска районой Стрелинскэ сельсоведэй эдэбхитэдэй, колхознигууд ба үмсын ажалта таряашадай суглаан;

Ковельскэ түмэр замай Сарны паровозно депогой хүдэлмэришэд ба албахаагшадай коллектив;

С. М. Кировэй нэрэмжэтэ Харьковска түмэр замай транспортын инженернүүдэй институдай профессорнүүд, багшанар, студентнүүд, хүдэлмэришэд ба албахаагшадай коллектив;

Пермскэ түмэр замай Кизеловскэ отделениин хүдэлмэришэд инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэд ба албахаагшад;

Брест городой вагон-заһабарилгын мастерскойнуудай хүдэлмэришэд, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэд ба албахаагшадай коллектив;

Азербайджанска ССР-эй Ахсуинска районой Сталинай нэрэмжэтэ колхозой колхознигууд;

Молодечненскэ областиин Ивьевскэ районой Сталинай нэрэмжэтэ колхозой колхознигууд;

Молдавска ССР-эй Бульбокско районой Калининай нэрэмжэтэ МТС-эй коллектив:

Архангельска областиин Мошинско сельсоведэй «Память Ленина» колхозой колхознигууд;

Краснодарска хүдөө ажахын техникумэй багшанар, һурагшад, хүдэлмэришэд ба албахаагшадай коллектив;

Молдавска ССР-эй Бендры городой гуталай ба оёдолой фабрикын хүдэлмэришэд, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэд ба албахаагшад;

Ростовско областиин Дубовско районой Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой колхознигууд;

Шлифовальна хэрэгсэлнүүдэй Московско заводой хүдэлмэришэд ба албахаагшадай коллектив;

Житомирско областиин Словечанска районой Кировэй нэрэмжэтэ колхозой колхознигууд;

Ханты-Мансийска округой Орджоникидзын нэрэмжэтэ загаһабарилгын артелиин колхознигууд;

Куйбышевска областиин Тимашевскэ шубуу үсхэбэрилхэ совхозой хүдэлмэришэд ба албахаагшадай коллектив;

Пензенскэ областиин Вадинска районой Горькиин нэрэмжэтэ колхозой колхознигууд;

Бурят-Монголой АССР-эй Кабанскын аймагай Творогово тосхоной колхознигууд, хүдэлмэришэд ба албахаагшадай суглаан,

Алтайска хизаарай Егорьевскэ районой «Путь к коммунизму» колхозой колхознигууд:

Тамбовско областиин Черняновска МТС-эй тракторнстнууд, комбайнернууд, хүдэлмэришэд ба албахаагшад;

Тюменскэ областиин Нижне-Тавдинска районой Халтуринай нэрэмжэтэ колхозой гэшүүдэй суглаан;

Эстонско ССР-эй саарһанай ба ой модоной промышленностиин Министерствын Ляанемаска лесхозой хүдэлмэришэд, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэд ба албахаагшад;

Карело-Финскэ ССР-эй модо бэлэдхэлэй Кена пунктын хүдэлмэришэд, албахаагшад ба инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэд;

Армянска ССР-эй Аштаракска районой Ст. Шаумянай нэрэмжэтэ колхозой колхознигууд;

Молдавска ССР-эй Единецкэ МТС-эй хүдэлмэришэд ба албахаагшадай коллектив;

Алтайска хизаарай Топчихинско районой «Ударник» колхозой колхознигууд;

Харьков-сортировочная станциин вагонно депогой хүдэлмэришэд, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэд ба албахаагшадай коллектив;

Урда зүгэй түмэр замай Смородинско отделениин хүдэлмэришэд, албахаагшад, инженернүүд ба технигүүдэй коллектив;

Московско № 64 уранһайханай ремесленнэ училищиин һурагшад, мастернууд ба багшанар;

Тикси портын хүдэлмэрилэгшэд;

Амдермын полярна станциин хүдэлмэрилэгшэдэй коллектив;

Хойто-Якутска гол мүрэнэй пароходствын Якутска пристаниин хүдэлмэришэд ба албахаагшадай коллектив;

«Ненец» гэжэ танкерай экипажын личнэ состав;

Игаркын полярнигууд;

«Анадырь» пароходой экипажай личнэ состав;

С. М. Кировэй нэрэмжэтэ Ялтинска тамхинай совхозой хүдэлмэришэд, албахаагшад ба мэргэжэлтэдэй коллектив;

Крымскэ областиин Алуштинска районой Сталинай нэрэмжэтэ колхозой колхознигууд;

Барнаульска ликёро-архиин заводой хүдэлмэришэд ба албахаагшадай коллектив;

Ажалай Улаан Тугай орденто «Федор Литке» кораблиин морягууд;

«Беломорканал» пароходой экипажай личнэ состав;

ВКП(б)-гэй Московско обком ба горкомой хүдэлмэрилэгшэдэй суглаан;

Саратовска уранһайханай училищиин һурагшад, багшанар ба албахаагшадай коллектив;

«Заготзерногой» Сызранска пунктын хүдэлмэришэд, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэд ба албахаагшадай коллектив;

СССР-эй уранһайханай фондын Украинска отделениин ба Киевскэ зурагай искусствын комбинадай уранзураашад, хүдэлмэришэд ба албахаагшадай коллектив;

Молдавска ССР-эй Гүрэнэй хэблэлэй сотруднигуудай коллектив;

«Ворошиловградская Правда» газетын редакциин сотруднигуудай коллектив;

Совхозуудай хүдэлмэришэдэй профсоюзай Грузинска республиканска комитет;

«Стеол» заводой хүдэлмэришэд, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэд ба албахаагшадай коллектив;

Москва городой Бауманска райпромтрестын «Ширпотреб» фабрикын хүдэлмэришэд, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэд ба албахаагшадай коллектив;

Пушкинска харгы замай заһабарилгын — механическа заводой хүдэлмэришэд, инженернүүд, технигүүд ба албахаагшад;

Таганрог городой «Метиз» заводой хүдэлмэришэд, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэд ба албахаагшад;

Ростовско областиин Бирючекутска овощной селекционно станциин научна хүдэлмэрилэгшэд ба албахаагшадай коллектив;

Ростов-на-Дону городтохи, РСФСР-эй элүүрые хамгаалгын Министерствын малярии ба медицинскэ паразитологиин научно-шэнжэлэлгын институдай сотруднигууд;

Алтайска хизаарай Чистюньскэ свекло совхозой хүдэлмэришэд, мэргэжэлтэд ба албахаагшадай коллектив;

Чехословаки, Яблонец над Нисой городтохи «Прециоза» гэжэ национальна предприятиин хүдэлмэришэд ба албахаагшад;

Варшава городой гүрэнэй предприятинуудай электротехническэ нэгэдэлэй хүдэлмэришэд ба инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэд;

Чехословаки, Стезерадахи хүдөө ажахын һургуулиин һурагшад ба багшанар;

Польша, Краков городой нефтяной промышленностиин инженернүүд ба технигүүд;

Польша, Щецинскэ воеводствын Новоградска уездын таряашадай харилсан туһалалсаха кооперативай гэшүүд;

(Үргэлжэлэлынь хожом гараха).

Рабселькорой булан

Селькор гээшэ түрүү хүн

«Бурят-Монголой Үнэн» газетын редакци рабселькорой булан бии болгоходоо «Манай газетэ рабселькорнуудайнгаа урда ямар зорилго табинаб» гэһэн статья (июниин 6-най номерто) толилоо һэн. Мүнөө «Селькор гээшэ түрүү хүн байха ёһотой» гэжэ статья толилбободи.

«Манай деревнидэ болоһон гүн удхата социалистическэ шэнэдхэлгэ хадаа мүн селькоровско хүдэлөөндэ ехэнүүд хубилалтануудые оруулһаниинь ойлгосотой. Мүнөө үедэ хүдөөгэй корреспондентнүүд—энэ хадаа советскэ деревниин түрүү хүнүүд, колхозно үйлэдбэриин һонюуша новаторнууд, эрдэмтэдтэй барнсаатайгаар ажалладаг эсэшэгүй опытнигууд гээшэ. Эдэнэр хадаа—хүдөө ажахын механизаторнууд: тракторнстнууд, комбайнернууд, механигууд мүн. Хүдөөгэй корреспондентнүүдэй составта мүн манай интеллигенциин түлөөлэгшэд: багшанар, агрономууд, зоотехнигүүд, энергетигүүд, барилгашад бии. Энэ хадаа колхозно деревниин дээжэнь, коммунистическэ партяар ургуулагдаһан ба хүмүүжүүлэгдэһэн, коммунизм байгуулалтын агууехэ хэрэгэй түлөө шэн зоригтойгоор тэмсэжэ байһан хүнүүд гээшэ» (Правда).

Манай олон тоото селькорнууд газетын тэдэнэй урда табиһан зорилгонуудые үнэн шударгуугаар дүүргэдэг иимэ эрхим түрүү хүнүүд юм. Тэдэнэй тоодо Кяхтын аймгүйсэдкомой хүдөө ажахын таһагай главна зоотехник, манай эдэбхитэй селькор нүхэр С. С. Артамонов оролсоо. Сергей Семенович Артамонов манай газетэдэ 1942 онһоо хойшо эдэбхитэйгээр бэшэдэг болоо һэн. Тэрэ хадаа Баргажанда байхадаа бэшэжэ эхилһэн байгаа һаа, тэндэһээ Ториин аймаг, Ториһоо Кяхтын аймаг ошоодшье байхадаа редакцитай холбоо барисаагаа таһалангүй, эдэбхитэйгээр бэшэжэ байдаг юм.

Нүхэр Артамонов малажалые хүгжөөхэ шухала, проблемнэ асуудалнууд тухай гүнзэгы удхатай статьянуудые бэшэдэг. Тэрэнэй статьянууд адууһа малай тоо толгойе олошоруулха, тэдэнэй ашаг шэмые дээшэлүүлхэ асуудалнуудта зорюулагдадаг, мүн дутуу дундануудые үнэн зүбөөр шүүмжэлдэг. Нүхэр Артамоновой «Малнуудые бэлшээжэ таргалуулха тухай» гэһэн статья манай газетын энэ оной июниин 2-ой номерто толилогдоһон байна. Сергей Семенович энэ статья соогоо Кяхтын аймагай түрүү малшадай дүй дүршэлые шэнжэлжэ, тэрэнииень научна ёһоор согсолон бэшээ һэн.

Манай республикын малшад энэ статья уншаад байхадаа малнуудые бэлшээжэ таргалуулха түрүү дүй дүршэлтэй танилсажа, тэрэниие хэрэг дээрээ бэелүүлжэ шадаха байна. Малшадай дүй дүршэлдэ түшэглэн, өөрынгөө дурлаһан ба мэргэжэһэн хэрэг тухай бэшэдэг туладань нүхэр Артамоновой бүхы статьянууд удха һайнтай, үнэмшэстэй, нүлөө ехэтэй байдаг. Нүхэр Артамонов газетын хүдэлмэридэ өөрөө эдэбхитэйгээр хабаадахаһаа гадна аймагайнгаа түрүү малшадай выступленинүүдые эмхидхэжэ эльгээдэг юм. Жэшээлхэдэ, Кяхтын аймагай Сталинай нэрэмжэтэ колхозой пастух Д. Манидаровай статья манай газетын мартын 29-нэй номерто тунхаглагдаа. Тэрээн соогоо нүхэр Манидаров малай амидын шэгнүүрые сүүдхэ бүридэ 1235 грамм нэмээһэн дүй дүршэл тухайгаа хөөрэнэ. Мүн энэ аймагай Калининай нэрэмжэтэ колхозой ОТФ-гэй хонишон Д. Бадмаевагай—«100 эхэ хонин бүриһөө 150 хурьга абаха» гэһэн статья манай газетын апрелиин 19-эй номерто толилогдоһон байна. Нүхэр Бадмаева 100 хонин бүриһөө 150 хурьга абаха гэһэн социалистическэ уялгаяа дүүргэжэ байһан тухайгаа хөөрэжэ үгэһэн байха юм.

Нүхэр Артамонов зоотехнигэй мэргэжэлые эрхимээр шудалһан, үнэн шударгуу специалист юм. Тэрэ хадаа аймагайнгаа малажалые улам хүгжөөхын түлөө бүхы хүсөөрөө оролдодог байна. Мүнөө Кяхтын аймаг малажалаа хүгжөөлгөөр ехэ амжалтануудые туйлажа, республика дотороо түрүү һуури эзэлжэ ябана. Энээндэ нүхэр Артамоновой шударгуу ажалай үрэ харагдалсана.

Гадна, Сергей Семенович хадаа политическэ ба тусхай мэргэжэлээ саг үргэлжэ дээшэлүүлдэг. Колхознигуудай дунда лекцинүүдые уншадаг. Тэрэ хадаа республиканска лекционно бюрогой штатнабэшэ лектор байха юм.

Нүхэр Артамонов шэнги эдэбхитэй селькорнууд манайда олон. Жэшээлхэдэ, Курумканһаа колхозник нүхэр Д. Дондупов, Хэжэнгэһээ багша нүхэр П. Содбоев, избач нүхэр Ш. Цыванов, поэт Б. Базарон, Яруунаһаа багшанар нүхэд Ц. Номтоев, Д. Ширабон, Мухаршэбэрһээ Хонхолойн МТС-эй тракторна бригадын бригадир Т. Горюнов, Заиграйн аймагһаа аймсоведэй гүйсэдкомой главна агроном, СССР-эй Верховно Соведэй депутат нүхэр П. Метляев ба мүн бусад аймагуудһаашье олон нүхэд эдэбхитэйгээр бэшэдэг, бэшэһэн юумэдээ харюусалгатайгаар хандадаг юм.

Эдэнэр хадаа бултадаа колхозно байдалые гүнзэгыгөөр мэдэдэг, газетэдэ бэшэжэ байһан хэрэгтэ өөһэдөө эдэбхитэйгээр хабаадалсадаг хүнүүд мүн. Эдэнэр өөһэдынгөө корреспонденцинүүд соо «колхозно деревниин баян ба олон янзын байдалые харуулна, хүдөө ажахын түрүүшүүлэй дүй дүршэлые нэбтэрүүлнэ, колхозууд, МТС-үүд, совхозуудай хүдэлмэридэхи дутагдалнуудые зүрхэтэйгөөр элирүүлэн шүүмжэлнэ». Эдэ нүхэдэй эрхим ажал хүдэлмэри манай олон тоото селькорнуудта үльгэр жэшээ боложо үгэхэ байна.

Манай селькорнууд газетэдэ бэшэһэн юумынгээ түлөө харюусалгатай байһанаа гүнзэгыгөөр мэдэрдэг, бэшэһэн зүйлнүүдэйнгээ бүхы удхаар ажалшадые коммунистическээр хүмүүжүүлхэ хэрэгтэнь хэблэлдэ туһалдаг ба туһалхые эрмэлзэдэг байна. Селькорнуудай бэшэгүүд ба корреспонденцинүүд колхозно деревниин ажалшадай политическэ эдэбхиин ехээр ургаһые харуулна.

Гэхэ зуураа, зарим ушар ёһо мэдэхэгүй хүнүүдэй зүгһөө зүбхэн лэ гонорар абахын түлөө газетэдэ бэшэдэг ушар ганса нэгэ үзэгдэдэг байна. Жэшээлхэдэ, Яруунын аймагһаа В. Байбородин гэдэг бэшэдэг байһан юм. Шалгажа үзэхэдэ тэрэ хадаа ниитын хэрэгтэ туһалхын тулада газетэдэ бэшэдэг бэшэ, харин мүнгэ олохын тула бэшэдэг хүн байшоо. Байбородин хадаа аймагайнгаа газетэдэ толилогдоһон материалнуудые буулгаад лэ, «Б.-М. Үнэнэй» редакцида эльгээгээд байһан аад, балшииса баригдаһан байна. Тэрэ хадаа мүнгэндэ шунашаһан хүн туладаа бэшэхэ юумэеэ оложо ядахадаа, редакцида асуудалтайгаар хандаагүй, харин бусад авторнуудай материалнуудые үбэршэлхэ — литературна хулгай хэхэ замда ороһон, тиигэжэ селькорой нэрэ гутааһан байна.

Энэ муухай ябадал тухайгаа тайлбари бэшэхые манай редакци Байбородинда дурадхаһан байгаа. Тиихэдэ В. Байбородин алдуу эндүүгээ мэдэрхын орондо, харин тэрэнээ сагааруулха һэдэлгэ гаргаһан ба алдуугаа бүри гүнзэгырүүлһэн байна. Үнгэрхэдөө бэшэһэн юумэдээ өөрынгөө танил нүхэд А. Морозова ба Б. Сараева гэгшэдэй гар табяад редакцида эльгээдэг болоо.

Мүн нүхэр Бальчинов (Кяхта) манай «Б.-М. Үнэн» газетэдэ гараһан материал буулгаад, нютагай нэрэ, хүнүүдэй нэрэ һэлгээд редакцида эльгээһэн байна.

Иимэ таарахагүй ябадалнууд манай олон тоото рабселькорнуудаар эрид шууд буруушаагдаха ёһотой. Корреспондентскэ хүдэлмэридэ иимэ үнэн сэхэ бэшээр хандаха ябадалтай тэмсэхэ ёһотойбди.

Селькорнууд болбол гансал үнэн юумые, шалгагдаһан юумые, улад зоной һонирхожо ба хүлеэжэ байһан юумые бэшэхэ ёһотой. Тиин селькорнууд болбол—хүдөөгэй түрүү хүнүүд хадаа мүнөөдэр юун шухалаб гэжэ мэдэдэг, тиимэһээ тэдэнэй бэшэһэн зүйлнүүд манай газетэнүүдтэ һаадгүйгөөр толилогдодог байна.

Эрхим шанартай пар бэлэдхэнэ

«Хүндэлэлэй тэмдэг» орденто Хонхолойн МТС-эй (директорынь Цыренов, замполидынь Михайлов) механизаторнууд харьяата колхозуудтаа орооһото культурануудай тарилгые амжалтатайгаар дүүргэээд, тракторна паркынгаа бүхы хүсые пар хахалалгада табиһан юм. Тиин, июниин 10 болотор МТС-эй тракторна бригаданууд 4874 гектар пар хахалһан байна.

Хаһа саг соогоо, һайн шанартайгаар хахалагдаһан сэбэр пар хадаа үндэр ургасын найдамтай үндэһэ һуури мүн гэжэ һайтар ойлгоһон трактористнууд пар хахалалга дээрэ стахановска ажалай үльгэр жэшээ харуулан, үдэрэйнгөө даалгабарие эрхим шанартайгаар, 110—115 процент дүүргэнэ. Нүхэр Горюнов, Варфоломеев, Калашников гэгшэдэй хүтэлбэрилдэг тракторна бригаданууд пар хахалалгынгаа түсэбые 125—130 процент дүүргэнхэй. Тиин тус МТС республикын механизаторнуудай мүрысөөндэ түрүү һууринуудай нэгые эзэлжэ ябана.

Байгша ондо энэ МТС-эй механизаторнууд академик Вильямсын заабаряай ёһоор, параа түрүүшынхеэ комплекснэ методээр элдүүрилжэ байна. Комплекснэ метод болбол бог буртаг үбһэнүүдые ба үндэһэлиг хяагые усадхадаг, газарай хүрьһэнэй структурые һайжаруулдаг юм.

Ворошиловай нэрэмжэтэ колхозой поли дээрэ хүдэлмэрилдэг № 11 тракторна бригада (бригадирынь Д. Варфоломеев), 17 партсъездын нэрэмжэтэ колхозой поли дээрэ хүдэлмэрилдэг № 8 тракторна бригада (бригадирынь Т. Горюнов) энэ методые амжалтатайгаар хэрэглэжэ, пар элдүүрилгын культурые дээшэлүүлнэ. Тус бригаднуудай трактористнууд үндэһэлиг хяагай ургаһан участогые 10—12 сантиметр гүнзэгыгөөр гэхэ гү, хяагай үндэһэнүүд доогуур хахалдаг, удаань культиватор борной хоёрые нэгэ доро шагтагалһан агрегадаар хяагые һамнажа, полиин захада гаргадаг байна. Һүүлээрнь, хяагай хатахада тэрэние суглуулжа галдадаг ба предплужнигтай плугаар участогын гүнзэгыгөөр хахалдаг байха юм.

Д. Цыренов.

Артелиин Уставые бүдүүлигээр эбдэнэ

Хориин аймагай Шмидтын нэрэмжэтэ колхоздо хүдөө ажахын артелиин Уставые бүдүүлигээр эбдэхэ ябадалнууд үшөөл үзэгдэһөөр. Түрүүлэгшэ Тороев, счетовод Серышев түрүүтэй артелиин зөөридэ зоргоороо орожо байһан зарим хүнүүд энэ колхоздо бии. Түрүүлэгшэ Тороевой эбаһан эдиһэн юумынь тоолохо болоо һаа, тон олон. Тэрэ хадаа һүүлэй хэдэн һарын турша соо колхозой кассаһаа аяар 4546 түхэриг мүнгэ абажа, өөрынгөө карманда хэжэрхёо. Гадна, түрүүлэгшэ Тороев, счетовод Серышев хоёр хамтаржа, ямаршье гэршэлгэгүй хуурмаг документ зохёогоод, колхозой мүнгэн зөөриһөө 4557 түхэриг хуули бусаар гаргашалаа.

Гадна, эдэ хоёр хадаа колхозой шофер Серышев, мүн колхозник Черноусов гэгшэдэй 2000 гаран түхэриг мүнгэ үриһэн ябадалыень далдалһан байна. Түрүүлэгшэ Тороев счетовод Серышев хоёр колхозой гансал мүнгэн зөөрие үринэ бэшэ, харин ниитын мал ба эдеэ хоолдо гараа хүргэдэг байха юм. Жэшээлхэдэ, Тороевой захиралтаар колхозой 10 поршоонхонууд 11 тахяагаар андалдагдаһан байна. Тииһэн мүртөө зарим тахяануудынь мүнөө хүрэтэр колхоздо тушаагдаагүй байһаар. Мүн колхозой «үйлэдбэриин» гаргашанууд гэжэ дансада бэшээд лэ, ниитын эдеэ хоолые элдэб нютагуудта үгэжэ байһан баримтанууд эндэ олон.

Колхозой зөөрие хуули бусаар гаргашалжа, хүдөө ажахын артелиин Уставые бүдүүлигээр эбдэжэ байһан ябадалые мэдэбэшье, Хориин аймагай хүтэлбэрилхы органууд мүнөө хүрэтэр ямаршье хэмжээ абанагүй. Тэрээнэй эсэстэ тус колхозой зөөрие иишэ тиишэнь мунайдаха ябадал үргэлжэлһөөр.

С. Бадмаев.

Ажалшадай бэшэгүүдһээ

Хөөсө заһабарилагдаха машинанууд юм

Энэ жэлдэ Тарбагатайн аймагай зарим колхозууд үбһэ хуряалгада бэлэдхэлые болошогүйгөөр унжагайруулжа байна. Куйтунска сельсоведэй Кагановичын нэрэмжэтэ колхоздо аяар мүнөө хүрэтэр нэгэшье машина заһабарилагдаадүй. Колхозой түмэршэ дархан В. Колесников кузница соо хүдэлмэрилһэн нэрэ зүүгээд лэ, өөдтэй юумэ хэнэгүй.

Тэрэшэлэн «Искра» колхоздо сенокосилкануудай заһабарилга хангалтагүйгөөр эмхидхэгдэнхэй. Эндэхи дархашуул Трифонов, Антонов гэгшэдэй хүдэлмэрие правленишье, тарянажалай бригаднуудай бригадирнуудшье шалгадаггүй, тэдэнһээ эрилтэ хэдэггүй байха юм. Тэрэнэй эсэстэ түмэршэ дархашуулынь хүдэлмэриин үдэрые дүүрэнээр хэрэглэдэггүй байна.

Гадна, дурсагдагша колхозуудай хүтэлбэрилэгшэд үбһэ хуряалгын гар хэрэгсэлнүүдые бэлэдхэхэ тушаа һаналаа табинагүй.

К. Антонов.

Газетэнүүдые захидаггүй колхозууд

Яруунын аймагай Үльдиргын сомоной Ленинэй, Кировэй ба Калининай нэрэмжэтэ колхозуудай түрүүлэгшэнэр болон парторганизацинуудай секретарьнууд колхознигуудайнгаа дунда газетэ тараахаһаа байтагай өөһэдөө газетэнүүдые захидаггүй.

Калининай нэрэмжэтэ колхозой гэшүүд ба правлени нэгэшье экземпляр «Б. М. Үнэн» ба «Б. М. Правда» абадаггүй. Ленинэй нэрэмжэтэ колхоздо нэгэ хүн «Б. М. Үнэн» абадаг.

Тус сомоной хүдөөгэй клубые даагша Цыдыпова, энэ сомондо пропагандистаар хүдэлмэрилдэг нүхэр Сультимов, колхозой түрүүлэгшэнэр Базаров ба Жанчипов, мүн зарим багшанар холо ойрын гүүртэ дээгүүр ажаллажа ябаһан колхознигуудай дунда газетэ тараалга эмхидхэхэ тухай һаналаа табинагүй.

Ц. Номтоев.

Колхознигуудай культурна эрилтые хангананагүй

Сэлэнгын аймагай Зүй-Сутайн сомоной колхозуудай радиоузелнууд үнинэй хүдэлмэрилнэгүй.

Жэшээлхэдэ, Куйбышевай нэрэмжэтэ колхозой 35 точкотой радиоузел март һараһаа хойшо миил байна. Мүн эндэ недели соогоо оройдоо 1—2 дахин газетэ журналнууд асарагдадаг. Тус колхозой түрүүлэгшэ А. Бамбаров ба эхин парторганизациин секретарь Ц. Мункуев гэгшэд эдэ дутагдалнуудаа усадхахын тулада ямаршье хэмжээ абанагүй.

В. Бадашкеев.

„Б.-М. Үнэндэ“ бэшэһэнэй һүүлээр

„Амтатай болгохын түлөө арбан жэлдэ хурлаба“

Иимэ гаршагтай фельетон манай газетын байгша оной майн 20-ной номерто толилогдоһон юм. Тэрэ фельетон соо Хэжэнгын аймагай «Ленинэй Зам» колхозой силос дараһан аад, тэрээнээ малдаа эдюулэнгүй, хэдэн жэлээр хурлаад байһан тухай бэшэгдэһэн байгаа.

Хэжэнгын аймагай Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ нүхэр Шулуновой мэдээсэһэнэй ёһоор, дараһан силосоо «хурлажа» байһанай түлөө тус колхозой бригадирнууд Буянтуева, Дамбиев, Дондуков гэгшэд хамта дээрээ 225 ажалта үдэрөө хаһагдаһан байна.

Французска залуушуул эб найрамдал хамгаална

ПАРИЖ, июниин 19. (ТАСС). Жэл бүри үнгэргэгдэдэг «залуушуулай хабарай үдэр» үсэгэлдэр Буффало стадион дээрэ боложо, Стокгольмско уряада гар табиха кампаниие саашаданьдэлгэрүүлхэ туг доро, эб найрамдалай түлөө тэмсэлэй туг доро үнгэрһэн байна. Парижска районой металл болбосоруулха промышленностиин ажалшадай профсоюзай залуу гэшүүд иимэ бэшэгтэй плакат барижа ябаба: «Стокгольмско уряада 250.000 хүнөөр гар табюулаабди. Июлиин 14 хүрэтэр 500.000 хүнөөр гар табюулха гэжэ уялга абанабди».

Залуушуул хадаа эб найрамдалай түлөө тэмсэлшэдые түрмэһөө сүлөөлхэ эрилтэ табиба.

АРГЕНТИНАДЭ СТОКГОЛЬМСКО УРЯАДА ГАР ТАБИНА

ПРАГА, июниин 19. (ТАСС). Буэнос-Айресһээ Телепресс агентствын корреспондентын мэдээсэһэнэй ёһоор, аргентинска залуу патриодуудай Союз Стокгольмско уряада 50.000 хүнүүдээр гар табюулба. Союз хадаа уряада 250.000 хүнөөр гар табюулха зорилго урдаа табяад байна.

АНГЛИДА ЭБ НАЙРАМДАЛАЙ ПЕТИЦИДЭ ГАР ТАБИНА

ЛОНДОН, июниин 18. (ТАСС). Эб найрамдал хамгаалха английска комитет хадаа эб найрамдалай петицидэ 250 мянган хүн гар табяа гэжэ июниин 16-да соносхобо.

Бүхы орон дотор гар табилга үргэлжэлһөөр.

США-дэ ЭБ НАЙРАМДАЛАЙ ТҮЛӨӨ ХҮДЭЛӨӨН

Эб найрамдал хамгаалха американска профсоюзна конференциин национальна комитет хадаа атомна зэбсэг хорихые ба эб найрамдалые эриһэн 150.000 гаран американецуудай гар табяатай эб найрамдал хамгаалха петициие Трумэндэ эльгээбэ гэжэ хэблэлэй түлөөлэгшэдтэ мэдээсэбэ. Энэ гар табилга хадаа эб найрамдал тээшэ американска арадай үргэнөөр дэлгэрһэн ба саг үргэлжэ ургажа байгаа эрмэлзэлгые зарим тэдыгээр харуулна гэжэ бэшэг соонь хэлэгдэнэ. 150 мянган хүнүүдэй гар табилга хадаа Стокгольмско уряада бага хэмжээгээр 5 миллион американецуудаар гар табюулха зорилготой кампаниин хубинь болоно.

Трумэндэ эльгээһэн бэшэг соогоо эб найрамдал хамгаалха национальна комитет эб найрамдал хамгаалха уряада гар табихыень Трумэн ба Ачесониие уряалба.

ПЛАУЕНДА (САКСОНИ) 100 МЯНГАН ХҮНҮҮДЭЙ МИТИНГ БОЛОБО

БЕРЛИН, июниин 19. (ТАСС). АДН агентствын мэдээсэһэнэй ёһоор, үсэгэлдэр Плауенда (Саксони) «Национальна фронтын үдэр» үнгэргэгдэбэ. Эб найрамдал хамгаалха ба Германиин нэгэдэлые һэргээн байгуулха лозунг доро 100 мянган хүнүүдэй хабаадалгатай митинг энэ үдэр городто болоо.

Германска демократическа республикын премьер-министрын орлогшо Вальтер Ульбрихт митинг дээрэ үгэ хэлэбэ.

УРДА УЭЛЬСЫН КОМПАРТИИН ОКРУЖНОЙ ОРГАНИЗАЦИИН СЪЕЗД

ЛОНДОН, июниин 19. (ТАСС). Урда Уэльсын компартиин окружной организациин съезд Кардиффедэ болоод июниин 18-да дүүрэбэ.

«Дейли Уоркер» газетын мэдээсэһэнэй ёһоор, съезд хадаа эб найрамдалай түлөө тэмсэлые эдэбхитэй болгохо тэмдэг доро үнгэрһэн байна.

Урда Уэльсын окружной организациин секретарь Идрис Кокс элидхэл хэхэ зуураа, Англи хадаа эб найрамдалай түлөө бүхэдэлхэйн тэмсэлдэ хамагай һула звенонь болоно гэжэ тэмдэглэбэ. Урда Уэльсдэ эб найрамдал хамгаалха кампаниин һулаар ябуулагдажа байһание тэрэ шүүмжэлбэ. Бүхы коммунистнууд эб найрамдалай түлөө тэмсэлэй хойшолуулашагүй байһание мэдэрхэ ёһотой гэжэ Кокс хэлэбэ.

Монгол Арадай Республикын 700 мянга шахуу гражданинууд Стокгольмско уряада гар табиба

УЛАН-БАТОР, июниин 18. (ТАСС). Эб найрамдал хамгаалха нютагай комитедүүдэй хүдэлмэрилэгшэдэй ба Улан-Батор городой олониитын түлөөлэгшэдэй ехэ суглаан Монголой гүрэнэй университедэй байшан дотор болобо. Эб найрамдал хамгаалха Монголой национальна комитедээр эмхидхэгдэһэн энэ суглаан хадаа эб найрамдалай тала баригшадай Бүхэдэлхэйн конгрессэй Саг үргэлжын комитедэй Стокгольмско сессиин уряада гар табиха кампаниин дүнгүүдтэ зорюулагдаба.

Эб найрамдал хамгаалха Национальна комитедэй түрүүлэгшэ, университедэй директор Ширендыб гар табилгын дүнгүүд тухай элидхэл хэбэ.

— Манай арад хадаа — гэжэ элидхэлшэ хэлэбэ, — атомна зэмсэг хорихо тухай эб найрамдалай тала баригшадай Бүхэдэлхэйн конгрессэй Саг үргэлжын комитедэй Стокгольмско сессиин уряае угаа ехэ дэбжэлтэтэйгээр угтаһан ба энэ уряада бүрин гүйсэдөөр нэгэдэһэн байна.

Эсэсэй мэдээнүүдэй ёһоор, бүхы республика дотор 686. 782 хүн уряада гар табяа гэжэ Ширендыб мэдээсэбэ. Эб найрамдал хамгаалха нютагай 397 комитедүүд байгуулагдаа.

Суглаанда хабаадагшад бүхы дэлхэйн ажалшадай агууехэ вождь, багша ба хани нүхэр И. В. Сталинда амаршалга эльгээбэ.

Берлиндэхи СКК-гэй түлөөлэгшэ С. А. Деньгин генерал Борндо бэшэг эльгээбэ

БЕРЛИН, июниин 18. (ТАСС). 1950 оной июниин 16-да Берлиндэхи Советскэ Контрольно Комиссиин түлөөлэгшэ С. А. Деньгин Берлинэй английска секторэй комендант генерал-майор Борндо бэшэг эльгээбэ. Тэрээн соонь, Берлинэй английска секторто байдаг Шпандау, Шарлоттенбург ба Плетцензее гэжэ шлюзууд дээрэ баруун берлинскэ чиновнигууд ба полициинхид Германска демократическа республикын транспортна флодой суднануудай нормальна тамаралгада һаад ушаруулна гэжэ хэлэгдэнэ.

Шлюзуудай хүдэлмэридэ дээрэ заагдаһан гадаада талын нюурнуудай хамааралсаһан ушарһаа энэ оной майн 31-һээ июниин 15 хүрэтэр шлюзуудаар ябажа үнгэргэхэ үедөө 145 суднанууд 2 часһаа 3 сүүдхэ хүрэтэр һаатуулагдаһан байгаа. Гэхэ зуура, нэгэ шлюзаар гарахада 12—15 минута хэрэглэгдэдэг журамтай байна.

Һаатуулан баригдаһан суднануудай тоодо Советскэ Союзда хамаатай ашаанууд ба суднанууд, тэрэшэлэн Германидахи советскэ эзэмдэлгын сэрэгүүдэй ашаанууд байна, тиин энээние советскэ эзэмдэлгын засагаархид зүбшөөржэ шадахагүй.

Шпандау, Шарлоттенбург ба Плетцензее гэжэ шлюзууд хадаа Германска демократическа республикын дотоодын уһан замуудай хубинь болохо ба тэдэнэй судоходствын генеральна дирекциин мэдэлдэ байна гэжэ Танай анхаралые хандуулхые шухалада тоолоноб. Тиимэһээ баруун берлинскэ чиновнигууд ба полициинхидэй дээрэ заагдаһан ябуулгануудынь Германска демократическа республикын дотоодын уһан замуудые ашаглалгада бүдүүлигээр хамаарһан ябадал болоно.

Шпандау, Шарлоттенбург ба Плетцензее гэжэ шлюзуудай хүдэлмэридэ Танай хиналта доро байгаа баруун берлинскэ чиновнигууд ба полициинхидэй хамааралгада эсэргүү эрид буруушаалые Танда мэдүүлхэ баатай болобоб.

Саашадаа иимэ ушарнуудые гаргуулхагүйн тула шухала хэмжээнүүдые абаха бэзэт гэжэ би найданаб».

Чехословакиин 1950 оной арадай ажахын түсэб

ПРАГА, июниин 17. (ТАСС). Чехословацка правительство 1950 оной арадай ажахын оперативна түсэб батална.

Түсэбэй гол зорилгонь хүндэ промышленностиие саашадань хүгжөөхэ ябадал болоно. Хүндэ промышленностиие хүгжөөхэ ябадалда хүндэ машина бүтээлгэдэ гол анхарал табигдана.

Хүндэ машина бүтээлгые саашадань үргэдхэхэ ябадалые хангахын тула түсэб хадаа шулуун ба хүрин нүүрһэ малтан абалгые, электроэнерги гаргалгые ехэдхэхэ, тэрэшэлэн металлургическа промышленностиин продукциие ехэдхэхэ гэжэ хараална.

1949 онойхитой сасуулхада хүндэ промышленностиин үйлэдбэриин хэмжээ 17 процентээр ургаха байна.

Американска сэрэгшэд Бразилиин агаарай сэрэгэй хүсэнүүдэй хүтэлбэриие гартаа абана

НЬЮ-ЙОРК, июниин 19. (ТАСС). «Нью-Йорк Геральд Трибюн» газетын корреспондентын мэдээсэһэнэй ёһоор, США-гэй агаарай сэрэгэй хүсэнүүдэй 1-дэхи соединениин командалагша байһан генерал Уэбстер июниин 17-до Бразили ошобо. Тэрэ хадаа Рио-Де-Жанейродохи американо-бразильска сэрэгэй комиссида авиациин асуудалнуудаар саг үргэлжын хүтэлбэрилэгшэ болохо байна. Уэбстер ба тэрэнэй комисси болбол Бразилиие авиационно держава болгохо юм гэжэ корреспондент мэдүүлнэ. Энээнэй тула «В—29» гэжэ бомбардировщигуудаар ба реактивна истребительнүүдээр бразильска агаарай сэрэгэй хүсэнүүдые зэбсэглэхэ гэжэ хараалһан программа бэелүүлэгдэхэ ёһотой.

СПОРТ

Хоёр аймагуудай физкультурнигуудай уулзалга

Һаяхан Петропавловка тосхондо Ториин ба Зэдын аймагуудай физкультурнигуудай нүхэрэй ёһоной уулзалга болобо. Мүрысөөнэй болохоһоо урда тээ болоһон митинг дээрэ ВКП(б)-гэй Зэдын айкомой секретарь нүхэр Соломатин амаршалгын үгэ хэлэһэн байна.

Удаань эрэшүүлэй 100 метрын урилдаагаар мүрысөөн эхилбэ. Энэдэ М. Южаков (Тори) ба Б. Чагдуров (Зэдэ) финишта нэгэн доро ерэжэ тэнсэбэ. Басагадай урилдаанда Потропавловкын дунда һургуулиин һурагша Галя Гончарова түрүүлэн ерээ. Мүн энэ дурсагдагша нүхэд 500 метрын урилдаанда түрүү һууринуудые эзэлһэн байна. 1000 метрын урилдаанда В. Осинкий (Тори) илаа.

Үндэрые ба утые харайлганай мүрысөөндэ А. Шишмарев, Б. Чагдуров, Г. Гончаров (Зэдэ), гранатэ шэдэлгээр, ядро түлхилгөөр М. Южанов, Т. Панькова (Тори), Велосипеднэ урилдаанда Е. Калмынин, Л. Кавелина (Тори) түрүү һууринуудые эзэлээ.

Национальна барилдаанай мүрысөөн ба һур харбаан харагшадые илангаяа ехээр һонирхуулба. Барилдаанда 6 пар мүрысэжэ, ториинхид 4 илалта туйлаа. Мүн ториинхид һур харбаанда шадабаритай мэргэн байһанаа харуулбад.

Зэдын спортсменүүд волейбол, шатар наадалгаар, мүн эхэнэрнүүдэй эстафетэдэ эрхим амжалтануудые харуулбашье, городки наадалгаар ториинхидто шүүгдэбэ.

Мүрысөөнэй дүнгүүдэй ёһоор Зэдын аймагай физкультурнигууд 113 очко абажа 11 очкогоор ториинхидые илаһан байна.

Мүнөө тус аймагай физкультурнигууд июниин 25-да болохо 3 аймагуудай (Зэдэ, Тори, Закамен) мүрысөөндэ бэлэдхэл хэжэ байна.

А. Артемьев.

Тобшо һонинууд

Дабирхай нэрэжэ захалаа. Сэлэнгын аймагай Үбэр-Зөөхэйн сомоной «III Интернационал» колхоз дабирхай ехээр нэрэдэг болобо.

Мүнөө тус колхоз түрүүшын 35 ведро дабирхай нэрэжэ гаргаад, бригаднуудта хубаарилан үгэбэ.

Эдэбхитэй үбгэн. Хэжэнгын аймагай Сталинай нэрэмжэтэ колхозой гэшүүн 70 наһатай Балдан Цыбиков колхоздоо туһаламжа узүүлхые үнэн зүрхэнһөө оролдоно. Һаяхан энэ үбгэн өөрынгөө һайн дураар ойдо гаража, 1500 һаднаг, 500 һургааг бэлэдхээ. Мүн мал ажалай 3 бригаднуудта гар тармуур, аса гэхэ мэтэ зэмсэгүүдые хэжэ үгөө.

Шубуунай байра бариба. Кяхтын аймагай Усть-Кяхтын сомоной Ульяновай нэрэмжэтэ колхоз 500 толгой шубуунай байха байра шэнээр барижа захалаа. Энэнь намартаа ашаглалгада оруулагдаха юм.

Харюусалгатай редактор Д. Д. ЛУБСАНОВ.

МҮНӨӨДЭР УЛАН-УДЭДЭ

Гүрэнэй Бурят-Монголой Ленинэй орденто оперо ба баледэй театрта — «Малиновкада болоһон түрэ».

«Прогресс» кинотеатрта — «Туйлдаа хүрэһэн хүнүүдэй заговор»

«Эрдэм» кинотеатрта — «Энэ Эсэгэ ороноо хамгаална».

РЕДАКЦИИН АДРЕС: Улан-Удэ ул. Ленина 26. (ТЕЛЕГРАФНА АДРЕС: Улан-Удэ Үнэн). ТЕЛЕФОНУУД: отв. редактора—23; АТС—1.80, зам. отв. редактора—7-85; отв. секретаря 3.23; отделов партийной и комсомольской жизни культуры и быта—4.52; пропаганды и агитации—7.85; сельского хозяйства промышленности и транспорта—6-84; переводов—3.23; писем трудящихся и информации—6.84 (2 зв.): об'явлений 2.64 (2 зв.); Для междугородных переговоров—16.

Н—02325. Типография Управления полиграфии, издательств и книжной торговли при Совете Министров БМАССР. Тираж 10.000.